

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ**

МЕДІА НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ (МЕНШИН)

**ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНО-ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
І МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ КУРСУ**

**для студентів кафедри журналістики
Ужгородського національного університету**

Ужгород
2023

УДК 007(076):070.44-057.57
Б-59

Медіа національних спільнот (меншин): навчально-методичний посібник для проведення лабораторних занять (для студентів кафедри журналістики) / Укл. Бідзіля Ю. М., Толочко Н. В. Ужгород, 2023. 68 с.

Рецензенти:

Шаповалова Г.В., кандидат філологічних наук, доцент

Шебештян Я. М., кандидат філологічних наук, доцент

Відповідальний за випуск:

Соломін Є. О., завідувач кафедри журналістики,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Рекомендовано до друку

вченою радою філологічного факультету

ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Протокол № 9 від 28 червня 2023 р.

© Юрій Бідзіля, Наталія Толочко

ПЕРЕДМОВА

Курс «Медіа національних спільнот (меншин)» є унікальним для українських вишів, де навчають журналістів. В Ужгородському національному університеті його запровадили в 2019 р., в результаті проєкту «Сприяння етнічній толерантності в Закарпатті шляхом запуску мультимедійної платформи», втіленого під егідою Фонду розвитку ЗМІ посольства США в Україні. Дисципліна є актуальною для студентів-медійників, оскільки вони проживають і працюють у багатонаціональній державі (згідно з Всеукраїнським переписом 2001 р., в Україні мешкають представники понад 130 національностей і народностей [4]). Окрім того, УжНУ розташований у поліетнічному регіоні, де здавна існують традиції іномовлення. Проблематика толерантного ставлення та грамотної інформаційної політики щодо нацменшин актуалізується в контексті євроантлантичних прагнень України. Відтак навчальна дисципліна для студентів-медійників є своєчасною, спонукає їх до вивчення особливостей етносів та розвитку їхніх ЗМІ в Україні.

Проблематику медіа національних меншин у контексті розвитку, відродження етнічної культури досліджували: Ю. Колісник [10], Н. Сидоренко [17], Н. Яблонівська [20], Д. Дуцик, М. Дворовий [5], В. Мицик [13] та інші. Глибоко питання етнополітики України у європейському та світовому контексті, в синхронному та діахронному розрізі вивчають науковці Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (див.: Наукові записки Інституту... № 2 (82), 2016. с. 311; № 3–4 (99–100), 2019. 447 с. та ін. [14, 15]). Питаннями політичної та громадської активності етнонаціональних спільнот займаються учені Ужгородського національного університету Ю. Остапець [16], М. Токар [18], М. Зан [8], М. Лендшел [11], Н. Кічера [7] etc. Результати багаторічної роботи колективу кафедри журналістики та інших дослідників філологічного факультету УжНУ втілилися у монографіях «Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності» [1], «Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття» [12].

Навчальна дисципліна «Медіа національних спільнот (меншин)» розрахована на один семестр та передбачає комплексне вивчення важливих етапів становлення етнонаціональної комунікації, специфіку функціонування сучасних медіа національних меншин у світі, в Україні, зокрема на Закарпатті. Інформація складається з чотирьох умовних блоків, а саме: 1. Знайомство із міжнародною та вітчизняною законодавчою базою

для забезпечення прав національних меншин, аналіз дотримання цих законів в українських медіа; 2. Вивчення проблем і тематики різних видів медіа національних меншин (друковані ЗМІ, радіо, телебачення, онлайнві медіа); 3. Створення толерантно виважених, збалансованих матеріалів про представників національних меншин, враховуючи співвідношення фактів, домислу та вимислу в медійному матеріалі; 4. Дотримання стандартів журналістики та принципів відокремлення фактів від коментарів, керуючись загальними та професійними етичними вимогами у роботі журналіста при підготовці матеріалів про національні меншини.

Цілями навчальної дисципліни «Медіа національних спільнот (меншин)» є ознайомити студентів з національно-мовним та видовим розмаїттям засобів масової комунікації в українському суспільстві, специфікою функціонування медіа національних спільнот; опанувати основи аналізу міжнародного та вітчизняного законодавства для забезпечення прав національних меншин, дотримання цих законів в українському суспільстві та медіапросторі; навчитися готувати толерантно виважені, збалансовані матеріали про представників національних спільнот (меншин) для різних видів ЗМІ, дотримуючись стандартів, керуючись загальними та професійними етичними вимогами у роботі журналіста із матеріалами про національні спільноти (меншини); знати допустимі та заборонені методи одержання інформації від представників етноспільнот.

Курс «Медіа національних спільнот (меншин)» є вибіркоким та пропонується студентам на другому році навчання. Передумовами вивчення є належне опанування навчальних програм таких дисциплін: «Українське ділове мовлення», «Основи журналістики», «Засади літературної творчості», «Вебтехнології в ЗМК», «Основи масової комунікації», «Основи медіаправа».

Для практичного оволодіння освітнім компонентом «Медіа національних спільнот (меншин)» студенти будуть виконувати такі види роботи: 1. Опрацювання рекомендованої літератури (міжнародна та українська законодавча база про права етнічних меншин, посібників, власне наукові праці, довідники); 2. Аналіз та критичне осмислення й доповнення опрацьованої інформації за результатами власного наукового пошуку на практичних заняттях; 3. Аналіз сучасної журналістської практики і дотримання професійної етики в тематиці про національні меншини у формі дискусійного клубу; 4. Підготовка й аналіз медіаматеріалів та медіапроектів про представників національних меншин, про проблеми національних меншин, про традиції і культуру національних

меншин в Україні та на Закарпатті (болгарів, греків, румунів, угорців, словаків, кримських татар, німців, ромів, євреїв, вірменів тощо).

У результаті опанування НД «Медіа національних спільнот (меншин)» студенти-медійники будуть вміти: критично аналізувати етнонаціональні процеси в соціальних комунікаціях; розуміти нормативно-правову базу щодо забезпечення прав і свобод нацменшин; вільно спілкуватися та вдало послуговуватися теоретичними положеннями в практичній медійній діяльності; адекватно застосовувати здобуті знання, враховуючи специфіку преси, радіо і телебачення та інтернету як засобів масової комунікації; вміти знаходити інформацію за допомогою різноманітних джерел, як через усне спілкування з реципієнтами, так і використовуючи електронні ресурси, зокрема відкриті дані; виокремлювати у виробничих ситуаціях факти, події, відомості, процеси, про які бракує знань, і розкривати способи та джерела здобування тих знань.

Особливістю курсу є те, що під час навчання студенти створюють аналітичні статті, радіопрोगрами, творчі роботи й публікують їх на мультимедійній платформі «Media Vista», заснованій у результаті згаданого проєкту під егідою Фонду розвитку ЗМІ посольства США в Україні. Діяльність «Media Vista» спрямована на висвітлення й обговорення інформації, важливої для представників різних етносів, що мешкають на Закарпатті (українців, угорців, ромів, румунів, словаків, євреїв та інших) й суміжних прикордонних територіях. Платформа допомагає у підготовці студентів-журналістів до роботи в багатонаціональному середовищі за загальноєвропейськими професійними стандартами. На базі «Media Vista» здійснюється інформування та навчання (тренінги, лекції, семінари, майстер-класи, презентації) молодих фахівців.

У методичному посібнику подаємо теоретичні питання лекційних занять, завдання до лабораторних занять та додаткові матеріали для глибшого засвоєння курсу.

ТЕМИ І ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ ТА ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. «Медіа національних спільнот (меншин)» як політематична навчальна дисципліна

План

1. Предмет, мета завдання курсу, його міждисциплінарна основа.
2. Історична, етнологічна, етнографічна, політологічна, лінгвістична, соціологічна, культурологічна та інші складові навчальної дисципліни «Медіа національних спільнот (меншин)».
3. Ознайомлення з сучасними національними громадами України.
4. Теоретико-методологічна база дослідження медіа етнічних спільнот та втілення в практичній журналістській діяльності.

Лабораторні завдання

1. Ознайомитися з онлайн-виданням «Media Vista» (URL: <https://mediavista.com.ua/>), підготувати огляд сайту, презентувати у відеоформаті на платформі «Flip» (URL: <https://flip.com>). Тривалість відео – до 2 хв.
2. Проаналізувати публікацію розділу сайту «Ukrainer», розділ «Національні спільноти та корінні народи» (URL: <https://ukrainer.net/thread/national-menshyny/>) за схемою:
 - особливості розкриття теми нацменшини;
 - висвітлення проблем громади;
 - поширення стереотипів про національну меншину;
 - дотримання стандартів журналістики;
 - підсумок, власне ставлення до матеріалу.
3. Прочитати вислів, навести аргументи «за» чи «проти», дібрати приклади, взяти участь у дискусії: «Людина реагує негативно на представників іншого етносу не тому, що не любить їх чи відчуває загрозу, а тому, що колись засвоїла стереотипну поведінку». Аргументи зафіксувати на дошці «Jamboard» (URL: <https://jamboard.google.com>).
4. Відповісти на запитання, взяти участь в обговоренні:
*Яку роль відіграють медіа у процесі порозуміння між етносами?
Чи знайомі ви з представниками нацменшин?*

Про яку національну меншину знаєте найбільше та про яку – найменше?

Які медіа нацменшин ви читаєте, слухаєте, дивитесь?

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 11–42.
2. Бідзіля Ю.М. Періодика транскордоння в контексті міжнаціональної комунікації: монграфія. Ужгород: «AUTDOR-ŠARK», 2016. 472 с.
3. Всеукраїнський перепис населення 2001. Сайт Державного комітету статистики. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (дата звернення: 9.07.2023).
4. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 5–9.
5. Малець О. О. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40–80-х рр. ХХ ст. Ужгород: Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2004. 188 с.
6. Центр культур національних меншин Закарпаття : вебсайт. URL: <http://centerkylytyr.pp.ua> (дата звернення: 1.07.2023).

Тема 2. Права і свободи національних спільнот (меншин) в контексті міжнародного та українського законодавства

План

1. Міжнародні документи про забезпечення прав етнічних громад.
2. Українське законодавство, що регулює права і свободи національних спільнот.
3. Забезпечення права на інформацію для етноспільнот в Україні.
4. Дискусії щодо збереження рідної мови етносів та розвитку і підтримки державної мови в Україні.

Лабораторні завдання

1. Відповісти на запитання:

Які документи регламентують права і свободи національних меншин?

Чому журналіст зобов'язаний знати нормативно-правову базу, що стосується прав і свобод етносів?

Які із документів мають бути в редакціях, висіти на чільному місці?

2. Опрацювати законодавчу базу про права і свободи національних спільнот (меншин) у контексті міжнародного та українського законодавства, презентувати в аудиторії: Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Європейська Конвенція про захист прав людини, Рамкова конвенція про захист національних меншин, Закон України Про національні меншини (спільноти) України, Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Парламентська асамблея Ради Європи. Резолюція 1985 (2014). Ситуація і права національних меншин в Європі, Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» (див.: Додаток А).
3. Ознайомитися з матеріалами та пройти тестування на платформі просвітницьких курсів із медіаграмотності, розроблених у рамках проєкту DESTIN Частина 1, 2. URL: <https://examenarium.sumdu.edu.ua/promo/program/135>

Література до теми

1. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 11–26.
2. Європейська Конвенція про захист прав людини. Council of Europe: вебсайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols> (дата звернення: 14.07.2023).
3. Закон України Про національні меншини (спільноти) України. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text>. (дата звернення: 1.07.2023).
4. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 287 с.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.07.2023).

6. Рамкова конвенція про захист національних меншин. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 9.07.2023).
7. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917–2000): монографія. Львів, 2001. 482 с.

Тема 3. Специфіка етнокультурних процесів в українському інформаційному просторі: основні історичні етапи

План

1. Медіа мовами національних меншин періоду формування української журналістики.
2. Цензурування друкованих видань і програм для меншин в Радянському союзі.
3. Проблеми медіа для національних меншин 90-х –початку 2000-х років.
4. Труднощі розвитку медіа для етнічних громад у сучасній Україні.

Лабораторні завдання

1. Здійснити огляд видань для національних спільнот (меншин) України: «Kárpáti Igaz Szó», «Kárpátalja», «Dziennik Kijowski», «Libertatea Cuvântului», «JewishNews», «Zorile Bucovinei», «BucPress» (URL: <https://kiszso.news/>, <https://karpat.in.ua/?lang=uk>, <https://www.dk.com.ua/kontakt.php>, <http://lyberti.com/>, <https://jewishnews.com.ua/>, <http://zorilebucovinei.com/>, <https://bucpress.eu/>). За результатами огляду підготувати презентацію.
2. Проаналізувати публікацію студента / студентки на сайті «Media Vista» (URL: <https://mediavista.com.ua/>), створену під час навчання, в рамках курсу «Медіа нацменшин». Відповісти на запитання:
Чи є текст найкращим способом розповісти цю історію? Чи можуть бути інші, більш ефективні варіанти?
Чи зрозумілий заголовок і чи відповідає він змісту публікації?
Чи може читач переглянути зміст і відразу виділити ключову інформацію?
Яку роль відіграє візуальна складова у створенні загального враження про матеріал?
Чи є покликання на додаткові матеріали, щоб читачу був доступний ширший контекст?

Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.

3. Скласти план підсумкового авторського проекту (3-5 публікацій або авторський подкаст) про національні спільноти (меншини), дібрати назву, визначитися з методами збору інформації, термінами виконання.

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. 372 с.
2. Бідзіля Ю.М. Періодика транскордоння в контексті міжнаціональної комунікації: монографія. Ужгород: «AUTDOR-ŠARK», 2016. 472 с.
3. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 27– 49.
4. Животко А. П. Історія української преси: навч. посіб. для студ. ф-тів журналістики вузів / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису і приміт. М. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 1999. С. 35–68.
5. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 144 с.
6. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 496–520.
7. Новікова Л. В. Історія етнічних (національних) меншин в Україні: курс лекцій з вибіркового курсу для студентів освітнього рівня «бакалавр» факультету історії та філософії. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. 214 с.
8. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917–2000): Монографія. Львів, 2001. 482 с.

Тема 4. Міжнародний досвід діяльності медіа та культурно-просвітницьких товариств етнічних спільнот (меншин): ЄС, США, Канада, Австралія

План

1. Формування медіа та культурно-просвітницьких товариств етнічних спільнот (меншин) у країнах Європейського Союзу та сучасний етап розвитку:
 - україномовні медіа в Словаччині («Нове життя», «Дукля», «Веселка», Радіо і телевізії Словаччини (RTVS - РТВС);
 - медіа для українців в Угорщині («Громада»);
 - україномовний сегмент в медіапросторі Румунії («Український вісник», «Вільне слово», «Українські відлуння», «Наш голос», «Дзвоник»);
 - медіа для українців у Чехії («ProUkrainu», «Радіо Україна»);
 - інформаційний контент для українців у Польщі («Я в Польщі», «RMF Україна»).
2. Специфіка розвитку етнічних громад у США й Канаді.
 - медіа для українців у США (газета «Свобода», «Radio UA Chicago»),
 - україномовний медіаконтент у Канаді («ForumTVCanada»).
3. Австралійський досвід розвитку медіа національних меншин.
4. Сучасні виклики для просвітницької та медійної діяльності етнічних громад у різних країнах.

Лабораторні завдання

1. Підготувати презентацію про особливості міжкультурної комунікації в роботі журналіста.
2. Здійснити огляд україномовних медіа в різних країнах (на вибір).
3. Ознайомитися з інформацією про геноцид у Руанді (наприклад, подивитися фільм «Готель Руанда», прочитати матеріал Л. Опришко «Відповідальність ЗМІ за геноцид. Приклад Руанди» (URL: <https://www.jta.com.ua/trends/vidpovidalnist-zmi-za-henotsyd-pryklad-ruandy/>) та ін.). У формі есе висловити свою думку про трагедію, фактори, що спричинили її, участь медійників і подолання наслідків.
4. Висловити свою думку про тезу «Глобалізація сприяє культурі миру», навести аргументи, приклади у формі відео на платформі «Flip» (URL: <https://flip.com>), взяти участь в обговоренні у групі.

Література до теми

1. Атаманенко А. Етнічно строкатий світ: меншини від Версалю до сьогодення. *Історичні і політологічні дослідження : науковий журнал*. 2019. 1(64). С. 159–168.
2. Бідзіля Ю. М. Українська преса Румунії: суспільно-історичні умови, проблеми та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія*. 2019. Том 1, № 41. С. 157–166.
3. Бідзіля Ю. Україномовна преса Словаччини: історія піднесення та проблеми занепаду. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2013. Вип. 3 (21). С. 3-20.
4. Бідзіля Ю. Журнал «Громада» (Будапешт) як популяризатор українства в Угорщині. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. 2014. Вип. 4. С. 338–349.
5. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 61–69.
6. Животко А. П. Історія української преси: навч. посіб. для студ. ф-тів журналістики вузів / упоряд., авт. іст.-біогр. нарису і приміт. М. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 1999. С. 183–188.
7. Мхітарян А. М. Щодо визначення поняття «національна меншина» у зарубіжних країнах. *Правова держава*. 2015. № 19. С. 54–58. (URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2015_19_13 (дата звернення: 1.07.2023)).

Тема 5. Типологічні особливості сучасних медіа національних спільнот (меншин) в Україні

План

1. Специфіка розвитку медіа для етносів та про етноси у полікультурних регіонах України (Закарпаття, Донеччина, Крим, Одещина, Чернівецьчина).
2. Суспільно-політичні видання для етнічних спільнот.
3. Медіа для дітей та юнацтва.
4. Наукові та фахові видання.
5. Забезпечення права на інформацію мовами етноспільнот Суспільним мовником України.
6. Новітні медіа мовами національних меншин.

Лабораторні завдання

1. Прочитати статтю Н. Патрікеєвої «Більшості не існує: як медіа говорять про меншини» (URL: <http://medialab.online/news/yakshhomy-pro-ny-h-ne-znayemo-to-yak-mozhemo-dopomogty-yak-media-govoryat-pro-menshy-ny/>). Поміркувати над проблемою дискримінації. Пригадати приклади дискримінації за будь-якою ознакою. Результати зафіксувати на дошці «Jamboard» (URL: <https://jamboard.google.com>).
2. Обговорити запропоновані викладачем приклади дискримінації національних меншин у медіа та ознайомитися з рішеннями Комісії з журналістської етики (URL: <https://cje.org.ua/complaints/>).
3. Схарактеризувати типологічні особливості сучасних видань для етноспільнот «Kárpáti Igaz Szó», «Kárpátalja», «Dziennik Kijowski», «Libertatea Cuvântului», «JewishNews», «Zorile Bucovinei», «BucPress»).

Література до теми

1. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 49–61.
2. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 470–496.
3. Марущак О. М. Дитяча періодика у процесі професійної підготовки вчителя початкової школи. *Андрагогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання*. 2015. Випуск 6. С. 169–176.
4. Остапа С. В., Міський В. В., Розкладай І. Є. Суспільне мовлення в Україні: історія створення та виклики. Київ: ТОВ «Друкарня Віол», 2018. 156 с.
5. Толочко Н. Посилення інформаційної години аналітикою, оновлені програми для нацменшин, співпраця із продакшенами: яким буде «UA: Закарпаття» у 2020 році. Сайт «Суспільне мовлення» – проект ГО «Детектор медіа». URL: <https://stv.detector.media/interview/> (дата звернення: 4.07.2023).
6. Bidzilya, Y., Tolochko, N., Haladzhun, Z., Solomin, Y., Shapovalova, H. The problems in the development of public broadcasting in the polycultural borderland Region of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(53), 59–69.

Тема 6. Кримськотатарські медіа як основа забезпечення інформаційних потреб та інтересів автохтонного етносу України

План

1. Специфіка формування кримськотатарських медіа.
2. Кримськотатарські медіа під час комуністичного тоталітарного режиму.
3. Становище медійних організацій і спільнот кримських татар під час окупації Криму у 2014 році.
4. Питання збереження кримськотатарської мови у медіа.

Лабораторні завдання

1. Підготувати презентацію про висвітлення в медіа репресивних заходів РФ проти кримськотатарського народу з 2014 року.
2. Прочитати матеріал «Забрали все. Навіть море і смак винограду. Інтерв'ю з істориком про депортацію кримських татар» (URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/05/18/254348/>), взяти участь у дискусії про те, як репресії проти кримських татар у минулому столітті вплинули на сучасний розвиток громади та її рідної мови. Підготувати хронологічний таймлайн на дошці «Padlet» (URL: <https://padlet.com>), використовуючи наведені у статті факти.
3. Проаналізувати специфіку роботи телеканалу «ATR» (структура медіа, інформаційно-мовна політика, різновиди програм, тема історичної пам'яті, робота до окупації та після).
4. Схарактеризувати проблемно-тематичну специфіку проекту «Крим. Реалії» (URL: <https://www.youtube.com/@krymrealii/playlists>).

Література до теми

1. Історія Криму та кримськотатарського народу. Навчальний посібник / Бекірова Г., Іванець А., Тищенко Ю., Громенко С., Аблаєв Б. К.: «Кримська родина»; «Майстер Книг», 2020. 200 с.
2. Історія Криму першої половини ХХ ст. Нариси. Навчальний посібник 10 клас. / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 66 с.

3. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 144 с.
4. Яблоновська Н. В. Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур : дис. ... докт. філол. наук : 10.01.08; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 465 с.
5. Яблоновська Н. В. Кримська журналістика: етнічні аспекти: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Сімферополь: РВВ ТГЕІ, 2008. 289 с.

Тема 7. Специфіка образів кримських татар в українському та російському інформаційних просторах

План

1. Створення негативного образу кримських татар у Радянському Союзі.
2. Кримські татари в російському інформаційному просторі.
3. Висвітлення кримськотатарської проблематики в сучасних медіа.
4. Визнання кримських татар, караїмів, кримчаків корінними народами України.

Лабораторні завдання

1. Здійснити огляд аналітичних публікацій українських медіа (до 10 матеріалів у різних медіа), що стосуються кримськотатарської проблематики. Пояснити загальний образ, що складається про етнос на основі таких матеріалів.
2. Переглянути та написати відгук про художній фільм «Хайтарма» (URL: https://www.youtube.com/watch?v=S3xE_nq7iAw). Схарактеризувати прийоми та засоби створення радянських міфологем щодо кримськотатарського народу у стрічці.
3. Створити аналітичний матеріал про депортацію кримськотатарського населення за інфографікою (див.: Додаток Б, URL: https://static.ukrinform.com/photos/2016_05/1463553457-1715.jpg?0.32756557339513015).
4. Прочитати статті про караїмів, кримчаків, кримських татар на сайті «Ukrainer» (URL: <https://ukrainer.net/krymski-tatary/>, <https://ukrainer.net/krymchaky/>, <https://ukrainer.net/karaimy/>), відповісти на запитання та взяти участь в обговоренні:

*Чи викликає тема інтерес або бажання дізнатися більше?
Чи охоплює інтереси великої групи глядачів?
Чи може яка-небудь інформація викликати дискусію?
Чи відповідає матеріал принципам роботи з інформацією?
Яка структура публікації?
Чи виправданий матеріал з погляду етичних норм? Чи може комусь
зашкодити?
Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.*

Література до теми

1. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 32–37.
2. Інформаційні матеріали про депортацію кримськотатарського народу 1944 року. Інститут національної пам'яті: вебсайт. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/zhurnalistam/informaciyni-materialy-pro-deportaciyu-krymskotatarskogo-narodu-1944-roku> (дата звернення: 7.07.2023).
3. Історія Криму першої половини ХХ ст. Нариси. Навчальний посібник 10 клас. / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / за редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 66 с.
4. Постанова про депортацію татар і перетворення Криму на область. ДОКУМЕНТИ. Історична правда: вебсайт. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2012/05/17/85887/> (дата звернення: 21.07.2023).
5. Яблоновська Н. В. Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур : дис. ... докт. філол. наук : 10.01.08; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 465 с.
6. Яблоновська Н. В. Кримська журналістика: етнічні аспекти: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Сімферополь: РВВ ТГЕІ, 2008. 289 с.

Тема 8. Румунськомовні ЗМК в Україні: історія, типологія, особливості сучасного функціонування

План

1. Ареали проживання румунів на території України.
2. Формування румунськомовних друкованих видань.
3. Телевізійні й радіопрограми для румунського (молдавського) етносу в СРСР.
4. Сучасні румунськомовні ЗМІ («Zorile Bucovinei», «BucPress»).

Лабораторні завдання

1. Переглянути випуск програми Суспільного «Відтинки України» – «Створили музей історії румун Закарпаття. Українські румуни Олена та Іон Ботош» (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=2xCJ-CUGkeM>). Скласти перелік запитань до власника музею історії румун Закарпаття І. Ботоша, записати їх на інтерактивній дошці «Jamboard» (URL: <https://jamboard.google.com>).
2. Підготувати та презентувати огляд видання «Зоря Буковини» (URL: <http://zorilebucovinei.com/>).
3. Проаналізувати відеосюжет про румунське свято Мерцішор (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rS5sGSGj7po>) за схемою:
Хто є джерелом / джерелами інформації?
Чи може яка-небудь теза / факт викликати дискусію?
Чи відповідає відеосюжет принципам роботи з інформацією?
Яка структура сюжету?
Чи виправданий сюжет з погляду етичних норм? Чи може комусь зашкодити?
Позитивні та негативні риси мовлення ведучого (ведучих).
Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 88–99.

2. Бідзіля Ю. М. Румуномовна преса Закарпаття: історія та проблеми становлення. *Науковий вісник Ужгород. унів-ту. Сер. Філологія.* Ужгород: Ліра, 2003. № 8. С.115–120.
3. Толочко (Каралкіна) Н. В. Специфіка програм телеканалу «Тиса–1» про національні меншини Закарпаття: проблемно-тематичний аспект. *Наукові записки Інституту журналістики: науковий збірник / за ред. В. В. Різуна; КНУ імені Тараса Шевченка.* 2017. Т. 1 (66). С. 19–24.
4. Bidzilya, Y., Tolochko, N., Haladzhun, Z., Solomin, Y., Shapovalova, H. The problems in the development of public broadcasting in the polycultural borderland Region of Ukraine. *Amazonia Investiga.* 2020. 11(53), 59–69.
5. Якубова Л. Д. Етнічні меншини УСРР і влада: динаміка соціально-економічних, політичних і культурних перетворень (1921–1935 рр.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.01. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2007. 572 с.

Тема 9. Україна та українці в інформаційному просторі Румунії/ Румунія та румуни в інформаційному просторі України

План

1. Причини формування негативного образу румунів у радянський період.
2. Вплив економічних і туристичних чинників на створення позитивного образу румунської держави серед українців.
3. Спотворення образу українців у медіа Румунії під впливом російської пропаганди.
4. Медіаімідж України в румунських медіа періоду повномасштабної війни.

Лабораторні роботи

1. Переглянути й виписати поради з відеовиступу медійниці О. Яремчук про журналістику толерантності (URL: <https://journalismoftolerance.tilda.ws/lecture-4>).
2. Проаналізувати за схемою випуск програми «В Україні. Румунські королі» (URL: https://www.youtube.com/watch?v=L_-5W8Azjq8):
 - особливості розкриття теми нацменшини;
 - висвітлення проблем громади;
 - дотримання толерантності / наявність висловлень ненависті;

- поширення стереотипів про національну меншину;
 - роль ведучої у випуску;
 - роль героїв (коментаторів);
 - емоційний вплив ведучих на глядачів;
 - дотримання стандартів журналістики;
 - висловити власне ставлення до програми.
3. Прочитати публікацію «На Закарпатті затримали громадянина Румунії, якого розшукував Інтерпол» (URL: <https://suspihne.media/162505-na-zakarpatti-zatrimali-gromadanina-rumunii-akogo-rozsukuvav-interpol-2/>). З'ясувати, чи дотримуються в ній рекомендацій щодо поширення інформації про представників етнoспільноти (див.: Додаток В).

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 88–99.
2. Бідзіля Ю. М. Румуномовна преса Закарпаття: історія та проблеми становлення. *Науковий вісник Ужгород. унів-ту. Сер. Філологія*. Ужгород: Ліра, 2003. № 8. С.115–120.
3. Російська пропаганда vs Румунія: які наративи поширює РФ і як на них реагують. RFI: вебсайт. URL: <http://surl.li/jmoqf> (дата звернення: 27.07.2023).
4. Якубова Л. Д. Етнічні меншини УСРР і влада: динаміка соціально-економічних, політичних і культурних перетворень (1921–1935 рр.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.01. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2007. 572 с.
5. Bidzilya Yu., Solomin Y., Tolochko N., Shapovalova H., Shebeshtian Y. The Media Image of the Multinational Transcarpathia: The Problems of the Search for Ethnic and Civil Identities. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2020. 9: 2972–2983.

Тема 10. Медіа закарпатських угорців у інформаційному просторі України

План

1. Перші угорськомовні часописи на території сучасного Закарпаття.

2. Газети, радіо- й телепрограми для угорців радянського періоду.
3. Збільшення кількості угорськомовних друкованих видань у 90-х рр.
4. Сучасні медіа для угорського етносу.

Лабораторні завдання

1. Прочитати інтерв'ю з директором угорськомовного «видання KiZo» Ю. Дундою у виданні «Детектор медіа», з'ясувати особливості роботи медіа (URL: <https://detector.media/rinok/article/167829/2019-06-04-naspravdi-ugortsiv-zakarpattya-duzhe-tsikavyt-ukrainska-polityka-dyrektor-gazety-kiszo-yuriy-dunda/>).
2. Проаналізувати публікацію про відкриття угорського садка на Закарпатті (URL: <https://life.karpat.in.ua/?p=117217&lang=uk>), відповісти на запитання:
Яка мета публікації та цільова аудиторія?
Про що не говорять у матеріалі, але про це важливо було б знати?
Чи названо джерела інформації?
Чи всі факти можна перевірити?
Чи можна довіряти авторам коментарів, суджень у цьому тексті, наскільки вони авторитетні, компетентні, експертні?
Хто може отримати користь від матеріалу?
3. Переглянути мініфільм, створений «Європейською правдою» про угорський етнос на Закарпатті (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kLDOEyXMU5U>). Пояснити міфи, стереотипи, які спростовують у ньому, висловити своє ставлення щодо угорського питання в регіоні, взяти участь у дискусії.

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 65–88.
2. Бідзіля Ю. Угорський етнос та угорськомовна преса на Закарпатті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2010. Вип. 23. С. 104–113.
3. Бідзіля Ю. М. Угорськомовна преса на Закарпатті. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. С. 211–219.

4. Закон Угорської республіки LXXVII «Про права національних та етнічних меншин: вебсайт. URL: http://nek.gov.hu/data/files/85.19967_3.pdf (дата звернення: 1.07.2023).
5. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 520–534.
6. Толочко (Каралкіна) Н. В. Специфіка програм телеканалу «Тиса-1» про національні меншини Закарпаття: проблемно-тематичний аспект. *Наукові записки Інституту журналістики: науковий збірник / за ред. В. В. Різуна; КНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. Т. 1 (66). С. 19–24.
7. Bidzilya, Y., Tolochko, N., Haladzhun, Z., Solomin, Y., Shapovalova, H. The problems in the development of public broadcasting in the polycultural borderland Region of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(53), 59–69.

Тема 11. Закарпатські угорці у вітчизняному медіапросторі: міфи і реальність

План

1. Формування образу угорського окупанта радянською пропагандою.
2. Угорська символіка як засіб культурної пропаганди на Закарпатті.
3. Дискусійні питання розвитку рідної мови й освіти для угорців у сучасній Україні.
4. Специфіка висвітлення прав угорської національної меншини на Закарпатті в угорському інформаційному просторі.

Лабораторні завдання

1. Опрацювати публікацію Д. Тужанського «Міністерство правди Орбана. Як працює антиукраїнська та антизахідна пропаганда в Угорщині» (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/05/26/7162473/>). Визначити основні тези, на яких будується антиукраїнська пропаганда проурядових медіа Угорщини.
2. Проаналізувати сюжет про закарпатського угорця, який був в'язнем радянського концтабору (URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WPd6KS5HZSc>). З'ясувати особливості сторителінгу; засоби, що допомагають розкрити історію; пояснити методи збору інформації; з'ясувати специфіку композиції сторителінгового матеріалу.

3. Прочитати матеріал про етнічного угорця – воїна ЗСУ В. Трошкі «"До війни уявлення не мав, як працює артилерія, ніколи навіть автомат в руках не тримав". Історія етнічного угорця, який захищає Україну» (URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/04/15/7339684/>). Поміркувати, чи подібний матеріал впливає на створення образу етнічної спільноти, знайти в тексті приклади спростування поширених стереотипів щодо угорців, обговорити у групі.
4. Пройти тестування й виконати вправу за темою про угорські медіа (URL: <https://docs.google.com/forms/d/1qU-3iVfjPCMIkaAaufmCjhXJvqOfY2mycJipuAozjQA/edit>).

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 65–88.
2. Бідзіля Ю. М. Угорськомовна преса на Закарпатті. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. С. 211–219.
3. Віднянський С. В. Українсько-угорські відносини: проблемні питання та роль історичної науки. *Стратегічні пріоритети*. 2018. № 1. С. 16–25.
4. Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура / під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець. Ужгород: Видавництво «Ліра», 2010. 720 с.
5. Закон Угорської республіки LXXVII «Про права національних та етнічних меншин»: вебсайт. URL: http://nek.gov.hu/data/files/85.1996_73.pdf. (дата звернення: 1.07.2023).
6. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 534–559.

Тема 12. Польськомовний сегмент в українському медіапросторі

План

1. Перші польськомовні видання на території України.
2. Події польської та української історії, що викликають дискусії в інфопросторі.
3. Медійна діяльність сучасних польськомовних товариств.

4. Збереження польських традицій в українському медіапросторі.

Лабораторні завдання

1. Здійснити огляд та презентувати проблемно-тематичні аспекти польськомовної газети в Україні «Dziennik Kijowski» (URL: <https://www.dk.com.ua/kontakt.php>).
2. Ознайомитися з радіовипуском історичної проблематики «Куди зникли поляки Галичини? 5 фактів про радянські репресії 80 років тому» (URL: <https://hromadske.radio/publications/kudy-znykly-poliaky-halychyny-5-faktiv-pro-radians-ki-represii-80-rokiv-tomu>).
Проаналізувати баланс фактів та оцінних суджень у матеріалі. Підготувати хронологічний таймлайн на інтерактивній дошці «Padlet» (URL: <https://padlet.com>) на основі поданих фактів.
3. Здійснити аналіз радіоінтерв'ю журналіста Громадського радіо А. Кобалія з письменником Ю. Андруховичем «Разом, але майже окремо». Як жили українці, євреї та поляки у «щасливій» Австро-Угорщині?» (URL: <https://hromadske.radio/podcasts/zustrichi/razom-ale-mayzhe-okremo-yak-zhyly-ukrayinci-yevreyi-ta-polyaky-u-shchaslyviy-avstro-ugorshchyni>) за схемою:
 - особливості розкриття теми нацменшини;
 - висвітлення проблем громади;
 - дотримання толерантності / наявність висловлень ненависті;
 - поширення стереотипів про національну меншину;
 - дотримання стандартів журналістики.Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.
4. Прослухати радіовипуск про польські медіа на Буковині (URL: <https://hromadske.radio/podcasts/prava-lyudyny/polyaky-na-bukovyni-vydayut-svoyu-gazetu-ta-vyvchayut-ridnu-movu>). Пояснити труднощі культурно-просвітницької та медійної діяльності етнічної громади, взяти участь в обговоренні.

Література до теми

1. Закон Польської Республіки «Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову». Портал мовної політики: вебсайт. URL: <http://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/polska-respublika/zakon-polskoji-respubliky-pro-natsionalni-ta-etnichni-menshyny-ta-pro-rehionalnu-movu/> (дата звернення: 14.07.2023).

2. Кислощук І. Польські медіа не лише для поляків. MediaLab. URL: https://medialab.online/news/polskie_wydania/ (дата звернення: 10.07.2023).
3. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006.144 с.
4. Папакін А. Г. Поляки в Україні. Інститут історії України НАН України: вебсайт. URL: http://www.history.org.ua/?termin=poljaky_v_ukrajni (дата звернення: 11.07.2023).
5. Minorities in the Post-Soviet Space Thirty Years After the Dissolution of the USSR. Paola Bocale, Daniele Brigadoi Cologna, Lino Panzeri. Ledizioni, 2023. P. 83-95.

Тема 13. Словацькомовні медіа в Україні: проблеми становлення та сучасного функціонування

План

1. Особливості міграції та проживання етнічних словаків на території сучасного Закарпаття.
2. Медійна діяльність у період входження Закарпаття до складу Чехословаччини.
3. Труднощі збереження словацької мови й культури в тоталітарній державі.
4. Сучасний сегмент словацькомовних медіа в Україні.

Лабораторні завдання

1. Проаналізувати будь-який випуск словацькомовної програми телеканалу «Суспільне Ужгород» (URL: https://www.youtube.com/playlist?list=PLdntEzh5ZNdsOBKI9_3rFjG9J2Gz0wLko), відповісти на запитання:
 - Чи викликає тема інтерес або бажання дізнатися більше?*
 - Чи охоплює інтереси великої групи глядачів?*
 - Чи стосується глядачів в районі розповсюдження ЗМІ?*
 - Чи може яка-небудь інформація викликати дискусію?*
 - Чи відповідає матеріал принципам роботи з інформацією?*
 - Яка структура випуску?*
 - Чи виправданий випуск з погляду етичних норм? Чи може комусь зашкодити?*

Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.

2. Пройти тестування і виконати вправу до тем про румунські і словацькі медіа (URL: https://docs.google.com/forms/d/13XgTZ66J_0YwjtrX1U02SmmAp1a0AhpEdd1wflzQZrk/edit).
3. Здійснити огляд та презентувати проблемно-тематичні аспекти матеріалів видання «Varosh» про словацьку спільноту на Закарпатті (URL: <https://varosh.com.ua/vijna/slovakys-shhyro-vidkryly-dveri-svogo-domu-ta-dushi-dlya-ukrayincziv-zhurnalistka-gabriella-brovdi-pro-slovaczko-ukrayinski-vidnosyny-pid-chas-velykoyi-vijny/>, <https://varosh.com.ua/projects/slovakys-istoriyi-vchyteliv-yaki-pereyihaly-do-uzhgoroda-zi-slovachchyny/>, <https://varosh.com.ua/vijna/zhytlo-robotazahyst-yak-slovaczka-lyudyna-v-bidi-dopomagaye-ukrayinczyam-sogodni/>)
4. Підготувати матеріал про представника словацького етносу на Закарпатті.

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. Прочитати про словацькі медіа. С. 99–115.
2. Бідзіля Ю. М. Словацька преса на Закарпатті як модус відродження національної ідентичності. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Вип. 5, 2015. С. 225–241.
3. Закон Чеської Республіки «Про права людей, що належать до національних меншин». The World Law Guide: вебсайт. URL: <https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwecze.htm> (дата звернення: 24.07.2023).
4. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 427–459.
5. Віднянський С.В. Словаки в Україні. Інститут історії України НАН України: вебсайт. URL: [http://www.history.org.ua/?termin=Slovakys Ukraini](http://www.history.org.ua/?termin=Slovakys%20Ukraini) (дата звернення: 24.07.2023).
6. Толочко (Каралкіна) Н. В. Специфіка програм телеканалу «Тиса–1» про національні меншини Закарпаття: проблемно-тематичний аспект. *Наукові записки Інституту журналістики: науковий збірник / за ред. В. В. Різуна; КНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. Т. 1 (66). С. 19–24.

7. Толочко Н. Закарпатські словаки: етнічна спільнота, що відродила культуру після 40-річного забуття. Infopost: вебсайт. URL: <https://infopost.media/zakarpatski-slovaky-etnichna-spilnota-shho-vidrodyla-kulturu-pislya-40-richnogo-zabuttya/> (дата звернення: 1.07.2023).

Тема 14. Медіа для ромів і про ромів в Україні: причини соціального аутсайдерства циганського етносу

План

1. Особливості розселення ромської спільноти в Україні.
2. Причини формування негативного образу ромського етносу.
3. Друковані видання для ромів («Романі Яг» – газета для ромів України).
4. Ромська проблематика в сучасних телевізійних медіа.

Лабораторні завдання

1. Оглянути видання «Романі Яг», «Кгаморо» та презентувати аналіз за проблемно-тематичним принципом (URL: <https://romaniyag.com.ua/>).
2. Переглянути випуск програми «#ВУкраїні» (Радіо Свобода) про закарпатських ромів (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/video-ukraine-romska-krov/29577584.html>). Проаналізувати випуск, звернути увагу на:
 - особливості розкриття теми;
 - висвітлення проблем громади;
 - роботу ведучої;
 - дотримання стандартів журналістики;
 - наявність висловлювань ненависті.Підсумувати загальні враження у вигляді висновку.
3. Пройти тестування і виконати вправи за темою про ромів, росіян, «русинів» (URL: https://docs.google.com/forms/d/1ew70oT1BiDZ789_joqVDghv0p9Le_rcPVLvBFN3B53k/edit).
4. Проаналізувати публікацію «У Здолбунові роми вантажили мішками цукерки з кладовищ, – очевидці (ВІДЕО)» (URL: <https://radiotrek.rv.ua/news/u-zdolbunovi-rumuny-vantazhyly-mishkami-tsukerky-z-kladovyshch-ochevydtsi-video-236329.html>) за шестиступеневим тестом для висловлювань, які варто вважати кримінальними правопорушеннями (див.: Додаток Г).

Література до теми

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 115–137.
2. Горват М. В. Вплив ромських мас-медіа Закарпатської області на процеси інтеграції ромської етнічної меншини в Україні. *Збірник наукових праць «Гілея: науковий вісник. Ч. 3. Політичні науки»*. К., 2019. Випуск 145 (№ 6). С. 25–32.
3. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 32–46.
4. Толочко (Каралкіна) Н. В. Особливості телепрограм для національних меншин Закарпаття в контексті суспільного мовлення. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія Філологія*. 2019. № 2 (42). С. 222–227.
5. Bidzilya, Y.M. The Gypsy media in Transcarpathia: The problems of intercultural communication and overcoming the status of social outsiders of the ethnic group. *Intercultural Communication: Strategies, Challenges and Research*, New York: Nova Science Publishers, Inc., 2018, pp. 69–87.
6. Haladzhun, Z., Harmatiy, O., Bidzilya, Y., Kunanets, N., Shunevych, K. Hate speech in media towards the representatives of roma ethnic community. *CEUR Workshop Proceedings*, 2870, 2021. pp. 755–768. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2870/paper56.pdf>. (дата звернення: 1.07.2023).

Тема 15. Медіа для українських болгар, вірмен, греків, євреїв, німців та ін. («Роден край», «Арагац», «Еліни України», «Нео Логос», «Єврейські вісті», «ЕХО» тощо)

План

1. Особливості інформаційної діяльності українських болгар, вірмен, греків, євреїв.
2. Труднощі розвитку медіа для етнічних спільнот в СРСР.
3. Проблематика видань для українських болгар, вірмен, греків, євреїв.
4. Медіа як засіб збереження рідної мови й культури етносів.

Лабораторні завдання

1. Знайти визначення слів безбар'єрність, антисемітизм, ісламофобія, расизм, трансфобія, харасмент. Поміркувати, що в них спільного, а що відмінне. Скласти мінітекст, використовуючи 3-6 понять, дібрати назву.
2. Здійснити огляд видань на вибір: «Роден край», «Арагац», «Еліни України», «Нео Логос», «Єврейські вісті», «ЕХО» тощо.
3. Прочитати матеріал про болгар та гагаузів Одещини (URL: <https://mediavista.com.ua/archives/4811>), відповісти на запитання:
Чи є текст найкращим способом розповісти цю історію? Чи можуть бути інші, більш ефективні варіанти? Який формат запропонували б ви?
Яку роль відіграють фотографії у створенні загального враження про матеріал?
Чи є покликання на додаткові матеріали, щоб читачу був доступний ширший контекст?
4. Проаналізувати статтю про волонтерство єврейської громади в Україні під час війни (URL: <https://zn.ua/ukr/internal/tut-nikhto-ne-chekav-na-putina-jevreji-ukrajini-pro-vijnu-z-rosijeju.html>) за схемою:
Про яку тему / проблему ідеться в статті?
Які економічні і/або політичні інтереси відображаються у цьому повідомленні?
Чи джерела інформації, думки яких наведено, обізнані з предметом розмови, з проблемою?
Чи є анонімні джерела? Вони викликають довіру?
Чи представлено різні думки й аргументи, чи ж репортер подає тільки один бік цієї історії?
Чи стаття містить інформацію, яка може сформувати певне упередження з боку читача?
Що ви бачите як явну мету повідомлення? Чи є прихована мета?
Які емоції викликає ця стаття?

Література до теми

1. Історія Хаджибея (Одеси) в працях дослідників XIX-XX ст.: хрестоматія / упоряд. Т. Г. Гончарук. Одеса : Екологія, 2015. 224 с.
2. Куля Ф. А. Закарпатське обласне товариство німців «Відродження»: Історія і сучасність / Gebietsgesellschaft der deutschen von Zakarpattja

- «Wiedergeburt»: Geschichte und gegenwart. Ужгород : Мист. лінія, 2005. 132 с.
- Музичко О. Є. Грузини в Одесі : історія і сучасність. Одеса: ВМВ, 2010. 292 с.
 - Новікова Л. В. Історія етнічних (національних) меншин в Україні: курс лекцій з вибіркового курсу для студентів освітнього рівня «бакалавр» факультету історії та філософії. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. 214 с.
 - Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 144 с.
 - Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 559–610.

Тема 16. Розвиток медіа національних спільнот України в контексті євроатлантичних прагнень (круглий стіл). Модульна контрольна робота

Лабораторні завдання

- Провести круглий стіл за участі представників національних меншин та експертів, попередньо підготувавшись до нього.
- Написати есе «У різноманітності наша перевага».
- Пройти тестування за темою (URL: https://docs.google.com/forms/d/1Zb3DoWDv-iZKDWt_eej4lL5jay2GaIGtVGH3HfL3Etc/edit).
- У матеріалах онлайн-видань (статтях, фото, ілюстраціях) зафіксувати висловлення ненависті / нетерпимості / заклики до насилля / приклади дискримінації щодо етноспільнот. Пояснити мету / мотиви застосування.

Варіант оформлення завдання: речення / цитата / абзац із висловленням (-ми) ненависті. (Автор тексту чи Б/А. Назва статті. Назва видання (курсивом). URL: покликання), пояснення прикладу (мета / імовірні мотиви його застосування в тексті).

Фахівці Інституту масової інформації (URL: <https://imi.org.ua/monitorings/metodolohiia-otsinky-profesiynosti-ta-vidpovidal-nosti-onlayn-media-i28289>) відносять до висловлень ненависті:

- прямі заклики до насилля;
 - завуальовані заклики до насилля;
 - заклики до дискримінації;
 - дискримінативна назва певної групи населення;
 - заклики не дати групі можливості закріпитися в регіоні.
 - виправдування випадків насилля та дискримінації;
 - твердження про кримінальність певної територіальної чи етнічної групи;
 - звинувачення певної групи в негативному впливі на суспільство чи державу;
 - ствердження про її неповноцінність.
 - створення негативного іміджу певної групи суспільства;
 - ствердження про моральні недоліки такої групи;
 - згадування групи чи окремих її представників у принизливому чи образливому контексті;
 - протиставлення однієї групи іншій;
 - пряме або завуальоване ствердження того, що одна група створює незручності в існуванні іншої.
5. Презентувати в аудиторії створені в рамках курсу творчі проекти (публікації / радіовипуски).

Література до теми

1. Артёмов І. В., Віднянський С. В. та ін. Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи реалізації (2014-2022 рр.): монографія. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2022. С. 135–190.
2. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. С. 287–300.
3. Бідзіля Ю.М. Періодика транскордоння в контексті міжнародної комунікації: монграфія. Ужгород: «AUTDOR-ŠARK», 2016. 472 с.
4. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. С. 61–69.
5. Національні меншини України в політичних процесах ХХ–ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник), Калакура О. Я., Ковач Л. Л., Коцур В. В., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В., Панчук М. І. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 624

ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з «Медіа національних спільнот (меншин)» є: поточний контроль на лабораторних заняттях, тематичний контроль за результатами самостійної та індивідуальної роботи студентів, зокрема й написання (створення), оприлюднення журналістських матеріалів з етнонаціональної тематики, а також підсумковий контроль – у вигляді модульної контрольної роботи (круглий стіл / усний залік з елементами тестів).

Форми поточного контролю усна або письмова з наступними видами: групове та індивідуальне опитування, контрольна (самостійна) робота, індивідуальна або групова презентація виконаного завдання, аналіз інформаційно-комунікаційних ситуацій в етнонаціональному середовищі (представлених у вигляді текстового, графічного та усного матеріалу), перевірка та оприлюднення індивідуальних журналістських матеріалів – публікацій та радіопрограм.

Індивідуальні завдання для кожного студента обговорюються і визначаються у вигляді підготовки журналістських публікацій / радіопрограм про актуальні питання національних спільнот (меншин) України. Формат і тематика матеріалів – за вибором студента. Результат індивідуальної роботи передбачає три етапи: 1) консультація й узгодження тематики; 2) збір, опрацювання матеріалу та підготовка тексту, 3) презентація матеріалу через оприлюднення його на мультимедійній платформі «Media Vista» (URL: <https://mediavista.com.ua/about-us>), або іншому медіаресурсі.

Критерії оцінювання аналітичних статей / мультимедійних матеріалів / радіопрограм у рамках курсу «Медіа нацменшин»

Критерії	Максимальний рівень	Середній рівень	Мінімальний рівень	Незадовільний рівень
Актуальність теми	тема актуальна, викликає інтерес, а також є проблемною, «глибокою» та підходить для створення матеріалу (5)	тема актуальна, викликає інтерес, але не вистачає проблемності (4)	тема злободенна, утім не варта висвітлення у форматі аналітичної статті / мультимедійного матеріалу / радіопроеграми, більше	автор обрав не дуже актуальну тему й не зумів актуалізувати її, пояснити на початку тексту (1)

			підійдуть інформаційні жанри (3)	
Архітектонік а матеріалу: наявність всіх важливих складових, логічна, змістова єдність	структура чітка й обумовлена ідеєю; всі елементи пов'язані один з одним таким чином, що читач легко переходить від одного до іншого (5)	структура досить чітка, утім є логічні повтори чи збіги в окремих блоках; потрібно частково змінити послідовність підзаголовків і частин матеріалу (4)	структура потребує вдосконалення, порушена логічна послідовність у частинах, не виділено змістові блоки, відсутні підзаголовки (3)	хаотичність, втрата логічних зв'язків між частинами (1)
Оригінальність заголовка, підзаголовків (рубрик) та інших елементів	назва оригінальна, привертає увагу; аудиторія може ознайомитися з фрагментами й відразу виділити ключову інформацію (5)	заголовок та підзаголовки (рубрики) привертають увагу, утім подеколи трапляється двозначність, повтори чи помилки (4)	заголовок не оригінальний, частково відповідає змісту, не розкриває суть матеріалу; відсутні підзаголовки (рубрики) (3)	назва не відповідає змісту; інші фрагменти не виділено (1)
Представлення різних думок, аргументів	автор використовує якісні джерела, ретельно опрацьовує інформацію; у матеріалі представлено різні думки, є покликання на ресурси, пов'язані з історією питання (10)	замало джерел інформації; різні думки представлено, однак недостатня аргументація (8)	компіляція матеріалу з різних джерел, подеколи сумнівних; аргументи не представлені (6)	анонімні джерела, відсутність аргументів, порушено стандарт балансу думок і точок зору (2)
Візуальне доповнення (фото, відео, аудіо, карти, інфографіка	кожен елемент є важливою складовою матеріалу, а	візуальні / звукові елементи актуальні, утім подеколи	візуальні елементи недоречні / музичне оформлення не	відсутні візуальні елементи / музичний

тощо) / музичний «одяг» для радіопрограм и (джингли, відбивки, переходи тощо)	також створений автором (15)	ускладнюють сприйняття інформації (10)	оригінальне, погано поєднується зі змістом (7)	«одяг» радіопрограми (3)
Мовленнєвий рівень, ступінь розкриття теми	помилки в тексті відсутні чи є незначними; автор зумів розкрити тему з одного або кількох ракурсів; мета досягнута (10)	автор припустився кілька помилок у тексті, частково розкрив тему, хоча дотримався мети, продемонстрував обізнаність (5)	у матеріалі забагато помилок; тема майже не розкрита; представлена інформація може сформулювати певне упередження з боку читача (3)	у матеріалі дуже багато помилок; автор не зумів розкрити тему (2)
Підсумкова оцінка	50	35	25	10

У цілому знання студентів оцінюються в межах загальноприйнятих норм за національною шкалою ЄКТС:

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ESTS	Оцінка за національною шкалою	
		Для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКІВ

Забезпечення права на інформацію для національних спільнот (меншин) України є своєрідним тестом на толерантність у нашій державі. Протягом більш ніж 30 років незалежності медіа для нацспільнот не отримували належної підтримки з боку відповідних інституцій, відтак поступово втрачалися можливості прямої комунікації з етносами багатонаціональної країни, що призводить до непорозумінь, дискримінації, поширення ворожої пропаганди тощо.

Стрімкий розвиток медіа для етнічних спільнот у 90-х роках поступово змінився стагнацією. Реформування медіагалузі після Революції Гідності також не призвело до розвитку ЗМІ в середовищі етнічних громад. Так, у процесі створення Суспільного мовлення, серед завдань якого – сприяння якнайповнішому задоволенню інформаційних, культурних та освітніх потреб (...) для національних меншин [6] – значно скоротили обсяги програм для етносів на регіональних каналах. Показовою є робота каналу «Суспільне Ужгород» (Закарпатська філія АТ «НСТУ»), де замість 2-3 програм для нацспільнот (угорців, румунів, словаків, німців), що виходили до 2018 р., зараз виходить по одній. На нашу думку, Суспільному мовнику важливо посилювати етнічний блок, розвивати нові проєкти для етносів / про них, оскільки на прикладі роботи приватних телеканалів найзахіднішої області бачимо посилення інформаційного впливу з боку, до прикладу, угорців. Регіональним суспільним телеканалам вкрай важливо завоювати довіру етнічних громад, щоб інформувати їх із позицій держави, щоб представники меншин отримували достовірні новини без пропагандистських трактувань. Варто зазначити, що супутникове мовлення на колишньому державному телеканалі сприяло формуванню позитивного іміджу України в країнах ЄС, особливо в прикордонних регіонах держав, що межують із Закарпаттям.

Розташування Закарпаття на кордоні з чотирма державами сприяє, з одного боку, взаємопроникненню культур, розвитку добросусідських інтересів, але з іншого – впливає і на інформаційний сегмент. Відтак представники громад через відсутність рідномовного сегменту в медіапросторі нашої держави, частіше звертаються до інформації в сусідніх країнах, на історичній батьківщині, хоча ці відомості не завжди є об'єктивними, толерантними до нас, та не сприяють консолідації суспільства. До прикладу, проурядові медіа Угорщини дуже часто повторюють проросійські наративи.

Наслідки недостатньо грамотної інформаційної політики щодо етносів бачимо й на прикладі реакції громад щодо ухвалення важливих законів, та в рекомендаціях Венеційської комісії – дорадчого органу Ради Європи, котра в червні 2023 р. рекомендувала переглянути частину положень українського закону про національні спільноти (меншини) України. Серед іншого, нашій державі рекомендують «поширити право на

організацію заходів мовами меншин для всіх осіб; вилучити обов'язок передбачати переклад українською мовою інформації про публічні заходи на прохання відвідувачів (глядачів) або принаймні переглянути його у світлі принципу пропорційності; переглянути зобов'язання, пов'язані з виданням книг і книгарнями з огляду на принцип пропорційності; відкласти поступову трансформацію шкільної системи мовами меншин і переглянути її з огляду на свій висновок» [2].

Звісно, процес пошуку компромісів безперервний. У кожній країні їх знаходять за певною моделлю, що підходить політичному устрою, задовольняє потреби спільнот. До прикладу, ромське питання досі актуальне для багатьох європейських держав через проблему соціального аутсайдерства етносу. Навіть міжнародні проєкти, в рамках яких підтримують ромів, дуже часто спрямовані саме на культуру, натомість більш актуальною є популяризація освіти, в також медичне обслуговування, юридичний супровід тощо. Особливої уваги потребують ті нацспільноти, що асимілювалися в російськомовному середовищі на півдні України. Доцільно, на нашу думку, підтримати видання газети «Елліни України», що в 2022 році почала виходити українською. Державна підтримка потрібна для поширення інформації рідною мовою у місцях компактного проживання етносів Закарпаття.

Український сегмент в Угорщині упродовж років не визнавався. У сусідній Румунії українців тривалий час називали гуцулами, русинами. Юридичну й фактичну плутанину викликають громади русинів-українців у Словаччині, на Балканах та «русинів» в Україні, які зумисно відмежовують себе від українців, представляючись «меншиною» в нашій державі, не без допомоги і втручання представників інших країн.

Україна як молода демократія не може вирішити одразу всі проблеми, пов'язані з етнospільнотами. Утім поступовими кроками досягнемо успіхів. Навіть під час війни спостерігаємо дуже багато прикладів, коли пропагандистські наративи руйнуються реальними діями громадян, проукраїнською позицією представників меншин: ромів, які допомагають військовим і віддають життя за свою країну; угорців, що воюють у ЗСУ; німців, словаків, румунів, котрі також беруть зброю до рук або передають тонни гуманітарних вантажів на фронт, та багатьох інших етносів, адже всі вони сьогодні докладають зусиль для захисту України.

Вважаємо доцільним відновлення єдиного в Україні фестивалю телевізійних та радіопрограм для нацменшин «Мій рідний край», що сприяв налагодженню контактів із закордонними медійниками, обговоренню проблем етнospільнот, обміну досвідом, врешті популяризації закарпатської телерадіокомпанії. Подібний фестиваль, на наш погляд, сприяв би поліпшенню іміджу Суспільного мовника, оскільки подібний захід підтверджує спроможність медіа задовольняти потреби різної аудиторії.

На нашу думку, що в питанні етнічних спільнот (меншин) нашій державі варто запозичувати кращий досвід країн ЄС, адже в контексті євроатлантичних прагнень значна увага приділяється забезпеченню прав національних громад. Під час війни й для відбудови незалежної демократичної країни важливим є розвиток регіональних різнотематичних телепроектів для етносів, що сприяють задоволенню інформаційних потреб аудиторії, вихованню, навчанню, всебічному розвитку. Перспективною є співпраця українських медіаінституцій з незалежними телерадіоорганізаціями за кордоном для поширення новин про Україну, боротьби з дезінформацією, руйнування стереотипів, з метою обміну актуальним контентом, навчання журналістів, інтеграції до західноєвропейського медіапростору.

КОРОТКИЙ СЛОВНИК ДО КУРСУ «МЕДІА НАЦІОНАЛЬНИХ СПІЛЬНОТ (МЕНШИН)»

А

Аборигени – першопочаткові, корінні жителі країни або місцевості, які живуть в ній з давніх давен.

Автономізація – становлення самобутності, унікальності етносу.

Автономія – в етнічному відношенні розуміється як право самостійного управління життєво важливими проблемами свого етносу у відповідності з існуючою в цій державі конституцією.

Автостереотипи – стійкі уявлення етносу про свої якості.

Автохтони – корінні жителі, місцеві жителі країни чи території.

Адаптація (етнічна) – пристосування етнічних груп до природнього та соціального середовища районів їх проживання.

Акультурація – процес набуття одним народом тих чи інших форм культури іншого народу, який проходить в результаті спілкування цих народів.

Анклав – територія чи частина території однієї держави, оточена з усіх сторін територією іншої держави.

Антидискримінаційна експертиза – аналіз проектів нормативно-правових актів, за результатами якого надається висновок щодо їх відповідності принципу недискримінації.

Антиромські упередження є особливою формою расизму щодо ромської спільноти, ідеологією, що ґрунтується на расовій перевазі, а також формою дегуманізації та інституціонального расизму, підживлюваною історичною дискримінацією щодо ромів, що переважно ґрунтується на їхньому етнічному походженні та способі життя та яка виражається, зокрема, у насильстві, мові ворожнечі, експлуатації, осуді та в найкривіших виявах дискримінації ромів.

Антисемітизм – форма національної та релігійної нетерпимості у ставленні до євреїв; залежно від соціально-економічних, релігійних та політичних обставин варіюється від побутової антипатії до крайньої ненависті до них.

Антропогенез – розділ антропології, наука про походження людини.

Антропологія – біологічна наука про походження та еволюцію фізичної організації людини та її рас. Іноді розуміється як сукупність наук про людину, включаючи етнографію, культурну та соціальну антропологію.

Апартеїд – принцип окремого проживання представників різних етнічних та расових груп.

Ареал – область розповсюдження на земній поверхні будь-якого явища, видів тварин, насаджень, корисних копалин і т. д.

Архетип – неусвідомлена базова схема уявлень, загальна для всіх людей незалежно від їх етнічної приналежності, мови, культурної традиції і т. д.

Асиміляція етнічна – тип етнічних процесів, що являє собою взаємодію двох етносів, в результаті якого один з них поглинається іншим і втрачає етнічну ідентичність. Може проходити як природнім, так і насильницьким шляхом.

Б

Батьківщина – місце, де розміщено родинне гніздо, родинний всесвіт (хата, садиба, село, місто, край, країна), що зберігає генетичне міжпоколінне родство людини з її предками, де домівка всього етносу, який сприймається як велика родина, що проживає на землі своїх предків, спадщина предків.

Безбар'єрність – загальний підхід до формування та імплементації державної політики для забезпечення безперешкодного доступу всіх груп населення до різних сфер життєдіяльності, до прикладу, освітні послуги, працевлаштування, медицини, адміністративні послуги, бізнес, дозвілля тощо.

Біблія – Слово Боже у повноті своїй, Святе Писання Вѣтхого (Старого) і Нового Заповітів; іноді Біблією називають лише Вѣтхий (Старий) Заповіт; Біблією також називають Книгою Книг («біблія» у перекладі «книга»); священна книга християнського віровчення; пам'ятка християнської культури.

Бікультуризм – своєрідний сплав культур різних етносів, що виникає, як правило, в результаті окультурації, при якому між різнорідними етнічними елементами виникає своєрідний поділ сфер впливу.

Білінгвізм – функціонування двох мов для обслуговування потреб етнічного колективу та його окремих членів.

В

Варвари – так давні римляни та греки називали всіх чужинців через те, що вони не знали римської культури та латини.

Власне асиміляція – підвид асиміляції етнічної, процес етнічної взаємодії етносів, що вже сформувалися, значно розрізняються за походженням, культурі і мові, в результаті якої представники одного етносу

засвоюють мову і культуру іншого і повністю втрачають колишню етнічну приналежність (наприклад, фіномовні племена мешцера, мурома, мерія асимільовані староруською народністю).

Вразливі групи – особи/сім'ї, які мають найвищий ризик потрапляння у складні життєві обставини через вплив несприятливих зовнішніх та/або внутрішніх чинників. До соціально вразливих зазвичай відносять осіб або категорії осіб, які через вік, погане здоров'я чи безправне становище в суспільстві перебувають під загрозою з точки зору охорони здоров'я чи соціального, економічного чи політичного погляду. Приклади груп, яких можна вважати соціально вразливими й відтак такими, що мають більші шанси потрапити в ризиковані ситуації, – це люди з інвалідністю, люди з ВІЛ, літні люди, етнічні спільноти, шукачі притулку, біженці, ВПО, бездомні люди, діти, самотні матері, сироти тощо.

Г

Генеалогія – 1) родовід, історія роду, родовідний запис;
2) допоміжна історична дисципліна, що вивчає родовід.

Генезис – походження, виникнення; процес утворення та становлення явища, що розвивається.

Генотип – спадкова основа організму.

Геноцид – винищення окремих груп населення чи етносів з расових, релігійних, націоналістичних чи інших мотивів.

Гетерогенність – неоднорідність за складом.

Гетто – початково частина міста, відведена для поселення євреїв; означення району міста, в якому селяться певні етнічні меншини, які нерідко дискримінуються чи відчувають соціальний дискомфорт в іноетичному оточенні.

Гомеостаз (етнічний) – стан рівноваги етносу з навколишньою природою.

Господарсько-культурні типи – історично сформовані комплекси господарства і культури етносів, які проживають у схожих природно-географічних умовах і знаходяться приблизно на однаковому рівні свого господарсько-культурного та соціально-політичного розвитку.

Група етнорасова – група людей, яка відрізняється від навколишнього населення не тільки етнічними, але і зовнішніми антропологічними ознаками, чи расовим типом.

Д

Деетнізація – процес втрати народом чи його окремими представниками своїх етнічних рис; розпочинається з втрати рідної мови, далі національної самосвідомості та етнічної ідентифікації.

Демографія – наука про народонаселення, закономірності його розвитку, структурні та розподілу на певних територіях.

Демос – народ, тобто основна частина населення країни, за винятком рабів та іноземців.

Депортація – насильницьке переселення груп населення чи навіть цілих районів з їх етнічної Батьківщини чи територій тривалого проживання.

Діаспора – частина народу, що проживає поза країною свого походження. Діаспори утворилися в результаті насильницького виселення, загрози геноциду та інших соціальних причин.

Дискримінація – ситуація, за якої особа та/або група осіб за їх ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного та майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками, які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, крім випадків, коли таке обмеження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Е

Екзогамія – традиційна заборона вступати в шлюбні стосунки чоловікам і жінкам певних людських спільнот (роду, фратрії).

Екзоетнонім – назва, яку дають етносу, його субетносам чи етнографічним групам їх сусіди.

Ендогамія – традиційна вимога укладати шлюби всередині певної людської спільноти (племені, сільської общини, касти, конфесійної групи і т. д.).

Ендоетнонім – самоназва етносу.

Етнічна група – група вихідців з етносу за межами своєї етнічної території, має громадянство країни проживання, не займає домінуючого становища в суспільстві і виявляє взаємну солідарність з метою збереження свого етнічного обличчя.

Етнічна консолідація – об'єднання чи навіть злиття споріднених і етно-культурно близьких етнічних спільнот в один етнос.

Етнічна культура – успадкований від предків комплекс господарського і соціального життя, матеріальної і духовної культури, що визначає стиль життя, виконує етноідентифікуючу роль, дає можливість виділити і протиставити себе іншим етносам.

Етнічна ментальність – сформовані в ході етнічних процесів особливості психічного складу, традиційного світогляду, світовідчуття і світосприймання членів етнічних спільнот.

Етнічна парціація – процес поділу єдиного етносу на кілька частин, кожна з яких, набуваючи власної етнічності, майже не ототожнює себе з своїм етнічним предком.

Етнічна самосвідомість – спричинений міжпоколінними зв'язками, вихованням, традиціями, історико-культурною, політичною та ідеологічною орієнтацією акт свідомого вибору, вкорінення етнофора в історію, культуру, внутрішній світ і душу рідного етносу, усвідомлення ним етнічних інтересів, дій, мотивів, думок і можливостей.

Етнічна свідомість – масова форма суспільної свідомості, розуміння необхідності існування етносу як цілісності, усвідомлення членами етнічної спільноти єдності свого походження, історичної долі та культурно-побутових традицій, своєї відмінності від інших етносів, переконання в існуванні особливої крові власного етносу.

Етнічна сепарація – процес відокремлення від етносу якоїсь його частини, що згодом може розвинути в окремий етнос.

Етнічні ідіоти – у стародавні часи так називали людей без громадянства, які втратили зв'язки з власним етносом, відірвались від його етнокультурних і релігійних традицій.

Етнічні потвори – етнічно дезорієнтовані, деетнізовані, етнічно безвідповідальні, спустошені і розгублені групи маргіналів, які стоять між етнокультурними світами. У них світосприймання аборигенів наклалося на світовідчуття мігрантів і викликало руйнівну психологічну потребу «переробити» стереотипи етносів у відповідності до власних уявлень і потреб.

Етнічні процеси – різноманітні етнокультурні, етносоціальні та етнополітичні зміни рис, властивостей і подоби етнічних спільнот упродовж їх існування.

Етнічний профайлінг – під цим терміном розуміється будь-яка дія, вчинена представником влади щодо людини або групи людей з метою забезпечення безпеки або громадського порядку, яка базується на її

фактичному або уявному членстві в групі, визначеної за расовою ознакою, кольором шкіри, етнічним чи національним походженням, або релігією без фактичних підстав чи обґрунтованої підозри, що призвело до нерівного поводження із цією особою або групою.

Етнічні стереотипи – культурно-побутові стандарти, штампи і поведінкові навички, що, передаючись міжпоколінними зв'язками, в процесі етногенезу та адаптації до оточуючого середовища сформували неповторне обличчя етносів.

Етнічні традиції – комплекси, сукупності усталених способів господарювання, форм матеріальної і духовної культури, суспільного життя і побуту етносів, що передаються від покоління до покоління в майже незмінному вигляді.

Етнічність – складна система сформованих на історичній і генетичній основі властивостей людини і етносів, що проявляються в мові, культурі, ментальності та стереотипах.

Етногенез – вся сукупність соціально-культурних і біологічних процесів, що проявляються при функціонуванні етносів від початків виникнення (на основі раніше існуючих компонентів) до складання обличчя етнічних спільнот та їх зникнення.

Етнографічна група – внутрішня територіальна складова етносу із слабо розвинутою локальною самосвідомістю, прийнятою сусідами назвою, зрідка самоназвою та місцевими особливостями культури, побуту, говірок.

Етнографічні зони – історико-культурні, лінгвістичні чи адміністративно-географічні частини етнічних територій, у населення яких проявляється земельна (земляцька) солідарність та певні господарсько-культурні особливості.

Етнографічна окружність – територія 5-6 чи кількох десятків сіл з певними культурно-побутовими особливостями та переважаючою ендогамією їх населення, територіально-популяційна група.

Етнографічні райони – такі локальні етнографічні території в складі етнографічних зон, субетносів чи етнографічних груп, у населення яких проявляються місцеві культурно-побутові особливості.

Етніонім – назва етносу, назва етнічної групи людей, племені, племінного союзу, народності, нації («аранда», «поляни», «евенки», «українці»), а також етнографічного угруповання у їх складі («буковинці», «галичани», «закарпатці» «подоляни»), та груп споріднених народів («слов'яни», «германці», «романці», «кельти»). Е. належать до загальних назв, проте діяхронічно тісно пов'язані з власними. Так, від назви племені «франки» утворено власну назву країни «Франція», від неї – назву нації

«французи». Загальна назва народу і власна назва країни можуть структурно збігатися («русь» і «Русь»). Значна частина **Е.** походить від топонімів (давньорус. – «волиняни», «бужани»; сучасні укр. – «поліщуки», «пінчуки»). У деяких назв етнографічних груп українців неонімічне походження, зокрема лемки отримали назву за характерне для них словом «лем» (частка, сполучник у значенні «але»). Чимало **Е.** утвор. від особових імен родоначальників («радимичі», «в'ятичі» – від «Радимъ», «Вятко»). Серед **Е.** чітко розрізняють самоназви (автоетноніми) та назви, присвоєні їм іншими народами (ксеноетноніми). Серед перших значно поширена семантика «людина», від якої походить нім. «Deutsch», а також **Е.** «марійці», «мордва», «комі», «ненці», «удмурти» та ін. У другій групі переважають вказівки на прикмети. До ксеноетнонімів належать слов'ян. назви: «німці» (з сенсом «німі» – розмовляли незрозумілою мовою; спочатку «німцями» слов'яни називали усіх іноземців), «половці» (за кольором: «половий» – блідо-жовтий); а також грец. назви, подані Геродотом: «андрофаги», «антропофаги» – «людоджерці», «алазони» – «хвальки».

Етноніміка – наукова дисципліна, що вивчає проблему походження та перетворення загальної назви етнічної спільноти на власну, а також структуру та функціонування етнонімів.

Етнос – стійка міжпоколінна природно та історично сформована на певній території динамічна людська спільнота, що маючи самоназву (етнонім) і усвідомлюючи свою єдність, протиставляє себе всім іншим аналогічним утворенням і відрізняється від них стійкими та своєрідними рисами культури, способом життя, етнічними стереотипами.

Етнофор – людина – носій властивостей етнічності своєї спільноти з минулого у майбутнє.

Є

Європейський Союз (ЄС) – міжнародне політико-економічне об'єднання європейських держав, яке поєднує в собі риси міжнародної організації та федеративної держави. Рік заснування Європейського Союзу – 1958, «батьки» – Європейська економічна спільнота і Європейська спільнотавугілля і сталі. Країни-засновниці ЄС – Франція, Італія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди і Федеративна Республіка Німеччина. Представництво Єврокомісії в Україні з'явилося після проголошення Незалежності (1993, Київ). ЄС не має єдиної столиці, рішення ухвалюють переважно у Брюсселі, немає власних збройних сил, більшість країн-учасниць входять до НАТО. Гімн ЄС – інструментальні версія «Оди радості» з Дев'ятої симфонії Людвіга ван Бетховена (1823), схвалена як офіційний

гімн президентами та главами урядів країн ЄС у 1985 р. Девіз ЄС «Єдність у різноманітності», прапор – синє тло та коло з 12 золотих зірок має зашифрований смисл (12 знаків Зодіаку, 12 місяців у році, 12 лицарів Круглого столу, 12 – як число повноти тощо) До складу ЄС входить 27 держав, громадяни яких мають деякі додаткові права (свобода пересування, проживання, роботи та навчання в будь-якій країні ЄС, право голосу і право висувати свою кандидатуру на вибори на місцевих і європейських виборах, подавати петицію до Європейського парламенту, звертатися до Європейського омбудсмена та будь-якої інституції ЄС однією з 24 офіційних мов). ЄС гарантує захист від дискримінації за будь-якою ознакою, в тому числі за ознакою статі, раси, релігії, етнічного або соціального походження, рівня працездатності, віку або сексуальної орієнтації тощо.

Європоцентризм – ідеологічна концепція, згідно якої провідна роль у розвитку сучасної цивілізації та культури належала Європі.

I

Ідентифікація – ототожнення, перенесення особистих якостей іншої людини на себе, намагання виробити в себе ті якості, якими володіє вибраний взірець.

Ідентифікація (етнічна) – ототожнення людьми один одного і самих себе з певною етнічною групою.

Ідентичність – відносно стійка, усвідомлена система уявлень індивіда про самого себе, що суб'єктивно переживається як тотожність самому собі. Згідно цієї системи уявлень індивід відрізняє себе від зовнішнього світу та інших людей.

Іммігрант – іноземець, який оселився в якійсь країні на постійне проживання.

Імміграція – в'їзд іноземців в країну на тривале або постійне проживання.

Індеанізм – течія, яка стверджує, індійська раса найвища і найкраща, що тільки чистокровні індійці мають право жити на індійській землі

Ініціації – звичаї та обряди, пов'язані з переходом молоді до груп дорослих чоловіків і жінок.

Інклюзивне прийняття рішень – процес, де всі мають змогу вільно й відкрито долучатися до прийняття рішень, що їх стосуються, без жодних утисків чи приниження.

Інкультурація – процес входження людини в культуру, оволодіння етнокультурним досвідом.

Інтеграція – об'єднання в ціле розділених частин. В міжкультурній взаємодії збереження різними етнічними групами притаманних їм культурних індивідуальностей при об'єднанні їх в одне суспільство та інших підставах.

Ісламофобія – різновид ксенофобії, тобто різкого неприйняття особою чи певною спільнотою чужої, у цьому випадку мусульманської, культури, поведінки, манери спілкуватись тощо.

Історико-етнографічна область – територія, у населення якої спільність історичної долі, соціально-економічного і політичного розвитку та взаємовпливи спричинили формування подібних чи однакових культурно-побутових стереотипів.

Історико-етнографічна провінція – територіально велика група історико-етнографічних областей, у населення яких проявляються певні спільні етнокультурні риси у господарстві, матеріальній і духовній культурі та суспільному житті.

Історична пам'ять народу – важливий компонент духовної культури етносу, що дозволяє підтримувати неперервність етнічної еволюції та передавати її наступним поколінням.

Історичні спільноти – людські спільноти, що відзначаються стійкістю та протяжністю існування хоча б в одну історичну епоху.

Ї

Їдиш – одна з германських мов, побутова та літературна мова євреїв-ашкеназі; склалась у X-XIV ст. на базі одного з верхньонімецьких діалектів із залученням питомо єврейських та слов'янських елементів.

Їнь-ян – дуалістична концепція дійсності в китайській філософській і делігійній думці, за якою причиною всіх змін, що відбуваються, є взаємовплив двох протилежних основ: їнь (жіночність, темрява, байдужість) і ян (мужність, ясність, активність).

Й

Йоруба – африканський народ, що проживає в південно-західній частині Нігерії, частково у Беніні й Того; мова йоруба.

К

Каста – ендогамна (замкнена) суспільна група, об'єднана успадкованими від предків заняттями і уявленнями про спільне походження, яка охороняє свою відособленість, станові чи групові інтереси.

Кібербулінг (за етнічною ознакою) – це булінг із застосуванням цифрових технологій проти певного етносу. ЮНІСЕФ визначає кібербулінг як неодноразову поведінку, спрямовану на залякування, провокування гніву чи приниження тих, проти кого він спрямований. До прикладу, кібербулінг може включати: а) поширення брехні про когось або розміщення фотографій, які компрометують когось, у соціальних мережах; б) надсилання повідомлень або погроз, які ображають когось або можуть завдати комусь шкоди, через платформи обміну повідомленнями тощо.

Клан – назва роду, племені чи патронімії, члени яких носили ім'я предків родоначальника з додаванням слів Мас – «син» у шотландців, О – «онук» у ірландців.

Коліно родове – родичі кровнородинного ряду від пращура до нащадка у сьомому поколінні.

Колоніалізм – політичне, економічне та духовне поневолення країн, як правило менш розвинутих в соціально-економічному відношенні.

Консолідація – вид об'єднавчих етнічних процесів. Об'єднання окремих осіб, груп, організацій для посилення боротьби за загальні цілі.

Конформізм – пристосування, пасивне прийняття існуючого порядку речей, пануючих думок і т.д.

Корінний етнос – аборигенний народ, що веде племений спосіб життя.

Корінний народ України – автохтонна етнічна спільнота, яка сформувалася на території України, є носієм самобутньої мови і культури, має традиційні, соціальні, культурні або представницькі органи, самоусвідомлює себе корінним народом України, становить етнічну меншість у складі її населення і не має власного державного утворення за межами України. Корінними народами України, які сформувались на території Кримського півострову, є кримські татари, караїми, кримчаки.

Космополітизм – ідеологія заперечення патріотизму і державного суверенітету етносів, обстоювання необхідності утворення національних об'єднань, відстоювання лозунгу «людина – громадянин світу» і т.д. Кочівництво – рухливі форми господарської діяльності та способу життя, що пов'язані з неосілим господарсько-культурними типами.

Креоли – етнорасові групи нащадків європейських колонізаторів, які народилися в іспанських, португальських та інших європейських колоніях.

Культура – сукупність усіх цінностей створених працею і творчістю людей.

Культура етносу – вся сукупність господарсько-культурного життя і побуту етносу в кожну з конкретних історичних епох.

Культурний релятивізм – утвердження рівності всіх культур, відмова від виділення систем культурних цінностей.

Курултай – з'їзд представників знаті у монголів, татар та тюркських народів, а з часів Чингізхана – з'їзд делегатів від усього народу, що скликався для вирішення питань державної та суспільної ваги.

М

Магія – загальна назва обрядів, в основі яких лежить віра в надзвичайну дію людини на предмет природи, тварин та інших людей.

Мана – невидима священна і таємна надприродна сила, що проявляється у щоденних справах.

Маргінали – етнічно дезорієнтовані, розгублені, спустошені і деетнізовані люди, котрі не інтегровані в жоден з етносів.

Масова культура – поняття, що характеризується особливостями творення культурних цінностей у сучасному індустріальному суспільстві, розрахованих на масове використання. В матеріалістично-речовому розумінні – культура повсякденного життя, призначена для засвоєння масовою свідомістю.

Матріархат – термін, яким визначають домінуюче становище жінки в сім'ї та суспільстві.

Медіа національних спільнот (меншин) – окремі ЗМІ, або система друкованих та електронних засобів масової комунікації, що забезпечують комунікаційні інтереси та права на отримання інформації рідною мовою громадянами, національна мова яких відрізняється від офіційної (державної) мови країни, в якій вони проживають як автохтони, або опинилися там в силу різних соціально-політичних, економічних та ін. обставин і сформувалися як етнонаціональна діаспора. Право на отримання інформації рідною мовою гарантується міжнародним та українським законодавством, а діяльність ЗМІ національних спільнот (меншин) в Україні регламентується відповідними законодавчими актами щодо медіадіяльності на загальних підставах із забезпеченням реалізації права на свободу вираження поглядів, права на отримання різнобічної, достовірної та оперативної інформації, на забезпечення плюралізму думок і вільного поширення інформації, на захист національних інтересів України та прав користувачів медіа-сервісів, регулювання діяльності у сфері медіа відповідно до принципів прозорості, справедливості та неупередженості, стимулювання конкурентного середовища, рівноправності і незалежності медіа.

Менталітет – відносно цілісна сукупність думок, вірувань, які створюють картину світу та зміцнюють єдність культурної традиції.

Меншість етнічна – група людей тієї чи іншої приналежності, що істотно поступається за своєю чисельністю іноетнічному населенню.

Мерцишор – традиційне свято зустрічі весни в молдавського й румунського етносів, яке відзначають 1 березня. У цей день прийнято виготовляти й дарувати бутоньєрки у вигляді квіточок із білих та червоних ниток – «мерцішори».

Метиси – нащадки від міжрасових шлюбів. В Америці метисами називають нащадків від змішаних шлюбів між європеїдами та індіанцями.

Мігрант – територіально відірвана від етносу і батьківщини особа, емігрант.

Міграція населення – переміщення населення, змішана його місця проживання.

Міжетнічна інтеграція – процес політичного, економічного та культурно-побутового зближення етносів і формування територіально-державних, міждержавних чи міжетнічних багатокультурних і багатомовних спільнот, в яких не відбувається зміни етнічної сівтомості та етнічної самоідентифікації.

Міжетнічна комунікація – обмін між двома чи більше етнічними спільнотами, матеріальними та духовними продуктами їх культурної діяльності, що здійснюється в різних формах.

Мікроагресія – короткі повсякденні висловлювання з принизливим смислом, спрямовані на певних людей у зв'язку з їх груповою належністю. Прикметно, що ці типи висловлювань є багатозначними і вживаються у такому контексті, що можуть бути правдоподібно спростовані.

Міф – оповідь, яка передає уявлення давніх народів про походження світу, явищ природи, про богів та легендарних героїв; виникає у всіх народів народів на ранній стадій розвитку для пояснення явищ природи.

Модернізація – осучаснення, зміни у відповідності з вимогами сучасності, вдосконалення.

Моногамія – одношлюбність.

Монотеїзм – однобожжя, релігія, що визнає лише одного бога.

Мулати – нащадки від змішаних шлюбів європеїдів з неграми.

Н

Народ – соціально-політичний та геополітичний термін, яким позначають громадян однієї країни незалежно від їх етнічної належності.

Народність – лексично похідний термін від поняття «народ», народний – належить до певного народу.

Народонаселення – сукупність людей нашої планети, яка склалася природньо-історичним шляхом. Народонаселення представлено в етносах.

Натуралізація – процес вживання іммігрантами в нове, іншомовне оточення, засвоєння ним нових форм спілкування, культури, правил співіснування.

Націоналізм – природне і відкрите демонстрування, відстоювання та захист етносами своєї самобутності, устремління до державно-політичної незалежності, патріотизм.

Національна ідея – масові чи індивідуальні елітарні етнічні ідеї, настанови, прогами, устремління, що спричиняють економічний, соціальний, політичний і духовний розвиток етносу, його національних форм буття та самостійну соціально-історичну творчість, прагнення етносу до ідеального влаштування свого соціально-культурного і поліпшення життя.

Національна культура – система етнокультурних і соціальних вартостей, символів, інтересів, сподівань, що співзвучні сучасним національним інтересам і настроям етносів. Національна ментальність – специфічна соціальна, політична, ідеологічна та побутова практика населення країни, способи сприймання і розумінню ним зовнішніх і внутрішніх обставин свого життя.

Національна меншина (спільнота) України – стала група громадян України, які не є етнічними українцями, традиційно проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність.

Національна свідомість – усвідомлення людьми своєї причетності до етносу, ідеологічний рівень етнічної свідомості, що на перший план висуває боротьбу за свої національні права, історичні традиції, свою державу, мову, культуру, засуджує зрадництво, вмотивовує політичні і військові дії національними інтересами та потребами.

Національність – термін для означення приналежності людини чи групи людей до певної етнічної спільності.

Нація – особливий стан розвитку етносу, пов'язаний із творенням державності, національно-державних символів, атрибутів, національної свідомості і культури.

Негативна стереотипізація – негативний стійкий, узагальнений, спрощений, часом категоричне уявлення чи судження про явище, подію, людину чи групу людей.

Непряма дискримінація – ситуація, за якої внаслідок реалізації чи застосування формально нейтральних правових норм, критеріїв оцінки, правил, вимог чи практики для особи та/або групи осіб за їх певними ознаками виникають менш сприятливі умови або становище порівняно з іншими особами та/або групами осіб, крім випадків, коли їх реалізація чи застосування має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Новації (етнічні) – оновлення, зміни, що стосується модернізації звичаїв, традицій, усталеного способу життя та побуту, запровадження (вкраплення) й адаптація нових культурно-побутових та ін. елементів до традиційних.

О

Община – первісна форма соціально-територіальної організації людей, що виникає на основі родинних зв'язків.

Ойкумена – сукупність тих областей земної кулі, що заселені людьми.

Опанча – 1) стародавній широкий плащ; 2) жіноча коротка шубка-накидка.

П

Пантеїзм – релігійно-філософське вчення, яке ототожнює Бога з природою і розглядає природу як втілення божества.

Патріархат – термін, яким визначають домінуюче становище чоловіка у суспільстві і сім'ї.

Пігмеї – умовне позначення низькоросли етносів Центральної Африки.

Підбурювання до дискримінації – вказівки, інструкції або заклики до дискримінації стосовно особи та/або групи осіб за їх певними ознаками.

Плем'я – одна з найбільших давніх форм етнічної спільності, яка складалася з родів.

Побут – загальний уклад виробничого, сімейного і громадського життя, сукупність способів задоволення матеріальних і духовних потреб людей.

Полігамія – багатошлюбність як у вигляді багатоженства, так і багамужжя.

Полігінія – багатоженство.

Політеїзм – багатобожжя, поклоніння багатьом богам.

Популяція – генетична ендегамна спільнота людей, в середині якої укладаються значно частіше, ніж за її межами.

Популяція біологічна – сукупність особин окремого біологічного виду, які впродовж багатьох поколінь відтворюють себе на певній території.

Пряма дискримінація – ситуація, за якої з особою та/або групою осіб за їх певними ознаками поводяться менш прихильно, ніж з іншою особою та/або групою осіб в аналогічній ситуації, крім випадків, коли таке поводження має правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, способи досягнення якої є належними та необхідними.

Психічний склад етносу – специфічний спосіб сприйняття та відображення членами етнічної спільноти різних сторін навколишньої дійсності.

Р

Раси – пов'язані спільністю походження стійкі біологічно та історично сформовані на певних територіях групи людей, які характеризуються проявами певної сукупності спадкових зовнішніх фізичних (морфологічних і фізіологічних) ознак.

Расизм – ідеологія та суспільна психологія, сутністю яких є уявлення про біологічну перевагу чи, навпаки, неповноцінність окремих расових груп.

Релігія – система поглядів, світоспиймання і світовідчуття, що передають віру людини в існування Бога і мають зовнішні прояви в поведінці, побуті.

Ритуал – церемонія, дійство здебільшого релігійного призначення, що носить символічний характер, що носить символічний характер; забезпечує згуртованість суспільства, відвертає конфлікти та нейтралізує агресивність; більш сувора форма регулювання поведінки, ніж звичай.

Рід – кровно-споріднена група людей, пов'язана єдиним походженням по материнській чи батьківській лінії.

Ромський посередник / посередниця або посередники у громадах (їх ще називають медіаторами та медіаторками) – це ті, хто сприяє порозумінню між ромами та органами влади, а також медичними та освітніми установами, фахівцями із соціальної роботи, надають консультації

С

Сакральний – (від фр. *sacral*, лат. *sacri*) священний, який належить до релігійного культу й ритуалу, обрядовий, що відноситься до релігійного (етнічного) культу та ритуалу.

Самоідентифікація – соціально-психологічний процес, що являє собою усвідомлення соціальною групою своєї тотожності (єдності усіх членів на основі будь-яких ознак), а окремим індивідом – своєї приналежності до певної групи.

Самосвідомість – індуально-психологічний та соціально-психологічний процес усвідомлення людиною чи соціальною групою своїх якостей, положення в системі суспільних відносин, інтересів, ідеалів, цінностей.

Сепаратизм – соціально-політичні та ідеологічні спрямування групи людей до відокремлення однієї частини держави від іншої.

Сепарація – відокремлення, поділ на складові частини; в етнології – віддалення від етносу порівняно невеликої частини, яка з часом стає самостійним етносом.

Символ – предмет, дія, які слугують для умовного позначення будь-якого образу, поняття, ідеї.

Соціалізація – процес становлення особистості шляхом усвоєння індивідом основного набору духовних цінностей, які виробило людство; те ж що інкультурація.

Стереотип – усталена система стандартів культурно-побутових традицій і поведінкових звичок, що передаються міжпоколінними соціально-біологічними зв'язками.

Стиль життя етносу – властиві етносу культурно-побутові особливості, що проявляються у матеріальній і духовній культурі, етнічних стереотипах.

Субетнос – внутрішня територіальна частина етносу, яка вирізняється певною культурно-побутовою специфікою, самоназвою, протиставленням себе іншим на основі взаємної компліментарності, локальною і загальноетнічною самосвідомістю.

Суверенітет – повна незалежність країни, нації, народу в галузі внутрішньої та зовнішньої політики.

Суперетнос – етнічна система, яка складається з декількох етносів, що виникають одночасно в одному регіоні, пов'язаних ідеологічно, економічно та політично.

Т

Табу – особливі релігійні, моральні, етичні, соціальні та інші заборони на предмети, дії, обряди, слова, думки та ін., порушення яких, за віруваннями, спричиняє нещастя, хвороби і смерть, що посиляються богами і духами.

Територія етнічна – ареал, в межах якого живуть групи людей, що належать до того чи іншого етносу та відтворюють в його межах свою культуру.

Титульний етнос – народ, що дав назву тому чи іншому національно-державному утворенню.

Тобаган – однолозні сани в індіанців Канади.

Томагавк – 1) бойовий кийок з укріпленням на кінці кам'яним ударником; 2) бойова метальна кидальна сокира.

Топонім – назва місцевості, яка переноситься на її населення незалежно від його етнічної приналежності.

Тотемізм – віра в надприродній зв'язок родової групи людей з представниками тваринного чи рослинного світу, предметами чи явищами природи, віра в те, що ці представники, явища чи предмети є предками їхніх родів.

Традиція – спосіб передачі етнічного досвіду від одного покоління до слідувачого у вигляді звичаїв, правил поведінки і т.д.

Трансфобія – збірне поняття на позначення різноманітних форм негативної реакції на прояви трансгендерності та/або транссексуальності, а також соціальні явища, що з ними пов'язані. У вузькому значенні характеризує неконтрольовані негативні емоції (гнів, страх, відраза тощо) стосовно осіб трансгендерної та/або транссексуальної ідентичності.

Тролінг – навмисна дія, спрямована на те, щоб вивести когось із себе, розізлити, використовуючи коментарі в інтернеті та соцмережах розумним, але оманливим способом.

У

Урбанізація – процес скупчення населення та економічного життя в великих містах; розповсюдження рис та особливостей, властивих місту, промислового центру.

Утиск – небажана для особи та/або групи осіб поведінка, метою або наслідком якої є приниження їх людської гідності за певними ознаками або створення стосовно такої особи чи групи осіб напруженої, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери.

Ф

Фетишизм – поклоніння неживим предметам, що нібито мають надприродну силу, здатну допомогти чи зашкодити людині.

Фрустрація етнічна – психологічний стан етнічної групи чи спільноти, які характеризуються втратою перспективи історичного розвитку, тривогою, невпевненістю в завтрашньому дні, почуттям безвиході.

Х

Харасмент – форма дискримінації, яка проявляється в настирливій фізичній чи словесній поведінці і призводить до приниження людини та порушення її приватних кордонів. За визначенням ООН, харасментом вважаються докучання, сексуальні натяки, та будь-які інші дії, що зневажають моральні принципи іншої людини. Під харасментом не варто розуміти лише домагання сексуального характеру. Сюди відносяться недоречні, неприємні зауваження, жести, міміка, жарти щодо раси, національності, статі, віку, релігії, сімейного стану.

Харизма – особлива якість людського характеру, здатність вести за собою людей.

Християнство – одна зі світових релігій. Згідно з основними догматами християнство сповідує Єдиного у Трьох Особах Бога (Бога-Отця, Бога-Сина, Бога – Святого Духа), Творця Всесвіту і людства та ґрунтується на Божественному Одкровенні (Святому Письмі; див. Біблія), даному людям через пророків і апостолів. Назва походить від імені Ісуса Христа – передбаченого у Старому Завіті Спасителя, втіленого в людську плоть Бога-Сина, Який прийшов на землю задля спасіння людей, переніс за них страждання і смерть, але воскрес із мертвих і вознісся, Який прийде вдруге, звершить суд над народами і встановить Царство Боже для спасених.

Ш

Шабат – єврейський культовий день відпочинку, 7 день тижня (субота); в цей день обов'язкова відмова від праці, увесь час присвячується молитві й богослужінню, а також родині.

Шабоут – єврейське свято, яке тягнеться 7 тижнів (50 днів) після свята Пейсах; первісно свято закінчення збору ячменю, пізніше увічнення пам'яті про одержання Мойсеєм 10 заповідей на горі Синай; у християнстві пов'язане із Зеленими святами.

Шовінізм – ідеологія і позиція, яка виражається в некритичному ставленні до власного народу; також погорда і ненависть до інших народів; крайня форма націоналізму.

Ц

Цінності – свідомі чи неусвідомлені, характерні для індивіда чи групи індивідів уявлення про бажане, що визначає вибір з урахуванням можливих коштів та засобів дій.

Ціннісні орієнтації – узагальнена концепція природи, місця людини в ній, відношення до людей, тип міжособистих відносин і відносин людини з навколишнім світом.

Ю

Юдаїзм – історично сформована етнорелігійна, етико-правова, культурно-світоглядна традиція єврейського народу; одна з найдавніших монотеїстичних (однобожних, віра в єдиного бога – Ягве) і національних релігій, основа авраамічної традиції.

Я

Язичництво (поганство) – 1) історична форма релігії, що передувала монотеїстичним (християнству, ісламу) релігіям, а подекуди і співіснувала з ними у вигляді сект чи аборигенних релігійних практик до 20 ст.; 2) сучасні, переважно альтернативні до авраамічних, релігійні практики (неоязичництво).

Яничари – корпус професійної піхоти в Османській імперії. Новизна яничар, звідки походила їхня назва, полягала у способі рекрутування та статусі. На противагу всім іншим військам ранньої Османської імперії, які були добровільним ополченням, яничари склалися з невільників, належали до персональних слуг султана «капи куллари» («раби султанського порогу»), забезпечувалися державою всім необхідним для служби (житло, годування, одяг, зброя та воєнні припаси) і мали регулярне грошове утримання з державної скарбниці. Яничари були одним із різновидів інституту професійних військових невільників, відомих у степовій Євразії та на Близькому Сході, що мав своєю метою забезпечити верховного правителя персонально відданим військом.

Ярило – давній слов'янський персонаж, що уособлював родючу силу весняного сонця. За рідкісними винятками, не згадувався як бог. У балтійських слов'ян Ярилу відповідає Яровит.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. 372 с.
2. Бідзіля Ю.М. Періодика транскордоння в контексті міжнародної комунікації: монграфія. Ужгород: «AUTDOR-ŠARK», 2016. 472 с.
3. Венеційська комісія оприлюднила рекомендації щодо українського закону про нацменшини. Радіо Свобода: вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-venecijska-komisija-ukrajina-nacmenshyny-zakon/32457131.html> (дата звернення: 14.07.2023).
4. Всеукраїнський перепис населення 2001. Сайт Державного комітету статистики. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>. (дата звернення: 1.07.2023).
5. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. 73 с.
6. Закон України «Про суспільні медіа України». Сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text> (дата звернення: 14.07.2023).
7. Зан М., Кічера Н., Кіш Є., Леньо П. Етнополітичні процеси в країнах Центральної Європи [Ethnopolitical processes in Central Europe] / Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть: Навчальний посібник / Упоряд. М. Лендьел. [Political transformations in Central Europe at the end of the XX – at the beginning of the XXI century: Compilatio. 2016. С. 287–346.
8. Зан М. П. Особливості етнополітичного лідерства у контексті парламентської репрезентації меншитарних етнічних груп України. *Міжнародні та політичні дослідження*. 2020. (33), 143–168. URL: <https://doi.org/10.18524/2707-5206.2020.33.209954> (дата звернення: 15.07.2023)
9. Інститут масової інформації: вебсайт. URL: <https://imi.org.ua/>. (дата звернення: 25.07.2023).
10. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006.144 с.
11. Лендьел М. Проблеми інтеграції ромів у країнах Центральної Європи: сучасні форми, потенціал та виклики для міжнародного співробітництва. Ромологія: історія та сучасність: Матеріали

- Міжнародних наукових читань / Упорядкування Є. М. Навроцька. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 5–9.
12. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. 628 с.
 13. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 287 с.
 14. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2016. 2 (82). 311 с.
 15. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2019. 3-4 (99-100). 447 с.
 16. Остапець Ю. О. Закарпаття через призму політичних виборів : монографія / Ю. Остапець, М. Токар. Ужгород : Вид-во «Карпати», 2009. 408 с.
 17. Сидоренко Н. М. Сучасна преса національних меншин в Україні. *Актуальні проблеми журналістики: збірник наукових праць*. Ужгород: МП «Ліра», 2001. С. 215–220.
 18. Токар М. Ю. Партії національних меншин Закарпаття (20-30-і роки ХХ ст.). Ужгородський національний ун-т, НДІ Карпатознавства. Ужгород, 2002.
 19. Толочко Н., Шаповалова Г., Путрашик В. Виклики і завдання філії суспільного мовлення прикордонного регіону в умовах війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73) № 1. С. 193–199.
 20. Яблоновська Н. В. Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур : дис. ... докт. філол. наук : 10.01.08; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 465 с.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бідзіля Ю., Соломін Є., Толочко Н., Шаповалова Г., Шебештян Я. Закарпатські медіа крізь призму етнотолерантності. Ужгород: Гражда, 2019. 372 с.
2. Бідзіля Ю.М. Періодика транскордоння в контексті міжнаціональної комунікації: монграфія. Ужгород: «AUTDOR-ŠARK», 2016. 472 с.

3. Дуцик Д., Дворовий М. Національні меншини України і медіа: до порозуміння через толерантність : посібник для журналістів та журналісток. Київ: Сігматрейд, 2019. 73 с.
4. Європейська Конвенція про захист прав людини. Council of Europe: вебсайт. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-european-convention-on-human-rights-and-its-protocols> (дата звернення: 14.07.2023).
5. Закон України Про національні меншини (спільноти) України. Верховна Рада України: вебсайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> (дата звернення: 12.07.2023).
6. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України або як навчитись любити свою націю: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 144 с.
7. Лінгвальний та екстралінгвальний аспекти комунікації в мультикультурному середовищі Закарпаття: монографія. За заг. ред. Ю. М. Бідзілі, Г. В. Шаповалової, Я. М. Шебештян. Ужгород: РІК-У, 2021. 628 с.
8. Малець О. О. Етнополітичні та етнокультурні процеси на Закарпатті 40–80-х рр. ХХ ст. Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗІППО, 2004. 188 с.
9. Мицик В. В. Права національних меншин у міжнародному праві: монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. 287 с.
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 10.07.2023).
11. Рамкова конвенція про захист національних меншин. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 9.07.2023).
12. Сидоренко Н. М. Сучасна преса національних меншин в Україні. Актуальні проблеми журналістики: збірник наукових праць. Ужгород: МП «Ліра», 2001. С. 215–220.
13. Остапа С. В., Міський В. В., Розкладай І. Є. Суспільне мовлення в Україні: історія створення та виклики. Київ: ТОВ «Друкарня Віол», 2018. 156 с.
14. Яблоновська Н. В. Преса етносів Криму: проблема національного відродження і діалог культур : дис. ... докт. філол. наук : 10.01.08; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 465 с.

15. Яблонівська Н. В. Кримська журналістика: етнічні аспекти: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Сімферополь: РВВ ТГЕІ, 2008. 289 с.

Допоміжна література

1. Bidzilya Yu., Solomin Y., Tolochko N., Shapovalova H., Shebeshtian Y. The Media Image of the Multinational Transcarpathia: The Problems of the Search for Ethnic and Civil Identities. *International Journal of Criminology and Sociology*. 2020. 9: 2972–2983.
2. Bidzilya, Y., Tolochko, N., Haladzhun, Z., Solomin, Y., Shapovalova, H. The problems in the development of public broadcasting in the polycultural borderland Region of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2022. 11(53), 59–69.
3. Minorities in the Post-Soviet Space Thirty Years After the Dissolution of the USSR. Paola Bocale, Daniele Brigadoi Cologna, Lino Panzeri. Ledizioni. 2023. 305 p.
4. Бжезінський З. Велика шахівниця. Івано-Франківськ: Лілея-НВ 2000. 236 с.
5. Закон Польської Республіки «Про національні та етнічні меншини та про регіональну мову». Портал мовної політики: вебсайт. URL: <http://language-policy.info/movne-zakonodavstvo/polska-respublika/zakon-polskoji-respubliky-pro-natsionalni-ta-etnichni-menshyny-ta-pro-rehionalnu-movu/> (дата звернення: 14.07.2023).
6. Закон Угорської республіки LXXVII «Про права національних та етнічних меншин». mindenkiNEK: вебсайт. URL: <http://nek.gov.hu/data/files/85.199673.pdf> (дата звернення: 12.07.2023).
7. Закон Чеської Республіки «Про права людей, що належать до національних меншин». The World Law Guide: вебсайт. URL: <https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxwecze.htm> (дата звернення: 24.07.2023).
8. Історія Криму першої половини ХХ ст. Нариси. Навчальний посібник 10 клас. / Цалик С. М., Мокрогуз О. П., Волошенюк О. В. / За редакцією Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Євтушенко Р. І. Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. 66 с.
9. Історія Хаджибея (Одеси) в працях дослідників ХІХ-ХХ ст.: хрестоматія / упоряд. Т. Г. Гончарук. Одеса : Екологія, 2015. 224 с.

10. Маєр К. Журналістика: підручник; пер. з нім. В. Климченка, В. Олійника / за загал. ред. В. Іванова. К. : Академія української преси, Центр вільної преси, 2022. 300 с.
11. Музичко О. Є. Грузини в Одесі : історія і сучасність / Олександр Євгенович Музичко. Одеса: ВМВ, 2010. 292 с.
12. Національні меншини України в політичних процесах ХХ – ХХІ століть: стан і проблеми дослідження / авт. кол.: Котигоренко В. О. (керівник), Калакура О. Я., Ковач Л. Л., Коцур В. В., Кочан Н. І., Ляшенко О. О., Ніколаєць Ю. О., Новородовський В. В., Панчук М. І. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 624 с.
13. Новікова Л.В. Історія етнічних (національних) меншин в Україні: курс лекцій з вибіркового курсу для студентів освітнього рівня «бакалавр» факультету історії та філософії. Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2018. 214 с.
14. Рябошапка Л. Правове становище національних меншин в Україні (1917–2000): монографія. Львів, 2001. 482 с.
15. Федеральний Закон Австрії про правовий статус національних меншин. The World Law Guide: вебсайт. URL: <https://www.lexadin.nl/wlg/legis/nofr/eur/lxweoos.htm> (дата звернення: 24.07.2023).
16. Якубова Л. Д. Етнічні меншини УСРР і влада: динаміка соціально-економічних, політичних і культурних перетворень (1921–1935 рр.): дис... д-ра іст. наук: 07.00.01. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2007. 572 с.
17. Якубова Л. Етнічні меншини УСРР у 20-і – першій половині 30-х років ХХ ст.: історіографія та джерела дослідження. Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. 170 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Гугл-академія. URL: <https://scholar.google.com.ua/>.
2. Детектор медіа. URL: <https://detector.media/>.
3. Медіаграмотність. URL: <https://ms.detector.media/>.
4. Медіакритика. URL: www.mediakrytyka.info.
5. Наукова бібліотека ДВНЗ «Ужгородський національний університет». URL: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>.
6. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua/>.

7. Мультимедійна платформа для національних спільнот і про них Media Vista. URL: <https://mediavista.com.ua/>.
8. Мультимедійний посібник МедіАдрайвер. URL: <http://mediadriver.online/book/>
9. Наукова електронна бібліотека Національної бібліотеки ім. В. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.
10. Платформа Prometheus. URL: <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2020/02/images.png>.
11. Сайт бібліотеки ім. Д. І. Чижевського. URL: <http://library.kr.ua/>.
12. Сайт бібліотеки Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/>.
13. Просвітницькі курси з медіаграмотності, розроблені у рамках проекту DESTIN. URL: <https://examenarium.sumdu.edu.ua/promo/program/79>.
14. Сайт Львівської ННБУ ім. В. Стефаника. URL: <http://aleph.lsl.lviv.ua:8991/F>.

ДОДАТКИ

А. Документи, що регулюють права і свободи етноспільнот

Назва й адреса документа	QR-код
Конституція України. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення: 1.07.2023).	
Закон України «Про національні меншини (спільноти) України». Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text . (дата звернення: 1.07.2023).	
Закон України «Про корінні народи України». Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text (дата звернення: 1.07.2023).	
Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_318#Text (дата звернення: 1.07.2023).	
Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 1.07.2023).	

<p>Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_014#Text (дата звернення: 1.07.2023).</p>	
<p>Рамкова конвенція про захист національних меншин. Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 1.07.2023).</p>	
<p>Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Верховна Рада України: вебсайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text (дата звернення: 1.07.2023).</p>	
<p>Про забезпечення функціонування української мови як державної. Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text (дата звернення: 14.07.2023).</p>	
<p>Закон України «Про суспільні медіа України». Сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text (дата звернення: 14.07.2023).</p>	

Додаток Б. Депортація кримських татар в 1944. Інфографіка
 (Джерело: URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2018926-deportacia-krimskih-tatar-v-1944-infografika.html)

Додаток В. Рекомендації щодо комунікації з представниками етнospільнот / у матеріалах про них

(Джерело: відкритий онлайн-курс на платформі Prometheus – «Комунікація щодо національних спільнот для пресслужб поліції та прокуратури». URL: <https://courses.prometheus.org.ua/dashboard>)

1. Не вказуйте зайвий раз у повідомленні на приналежність до тієї чи іншої групи.
2. Поважайте право на анонімність. Представники меншин, зокрема й національних, мають право лишатися анонімними, коли вони стали жертвами насилля чи пережили трагедію.
3. Коректно використовуйте терміни та назви. Наприклад, недоречним є не лише назва «цигани», але й «особи ромської національності». Натомість варто вживати словосполучення «ромська спільнота», «ромське населення», «ромський народ», «ромні» (так називають ромських жінок), ромські чоловіки, ромські жінки, ромські діти (без лапок).
4. Коректно використовуйте цифрові дані та статистику. Не робіть безпідставні узагальнення, які можуть сприйматись як дискримінаційні для цілої групи (Наприклад, «Усі роми – злочинці/шахраї/наркаторговці», «Усі роми не мають вищої освіти», «Усі мусульмани – радикальні ісламісти» тощо).
5. Коректно використовуйте фото та відео. Ні в якому разі не поширюйте ілюстративний матеріал, який містить мову ворожнечі (такий приклад, ми розбирали з вами у відео). Подавайте контекст та бекґраунд (дивіться тлумачення цього терміну у словнику) до інформації, яку ви поширюєте для розповсюдження в медіа чи інформування населення через соцмережі. Таким чином ви знижуєте рівень можливих маніпулятивних чи просто некоректних інтерпретацій вашої інформації.

Додаток Г. Шестиступеневий тест для висловлювань, які варто вважати кримінальними правопорушеннями

(Джерело: відкритий онлайн-курс на платформі Prometheus – «Комунікація щодо національних спільнот для пресслужб поліції та прокуратури». URL: <https://courses.prometheus.org.ua/dashboard>)

Контекст	Важливе розуміння контексту, в якому використовується мова ворожнечі; особливо той факт, чи вже є в суспільстві серйозна напруга, з якою пов'язана ця мова ворожнечі.
Особа, яка говорить	Важливо, на скільки особа, яка використовує мову ворожнечі, здатна впливати на інших осіб завдяки тому, що вона є політичним, релігійним, громадським діячем тощо.
Зміст та форма (природа й сила конкретного висловлювання)	Важливо, чи є це висловлювання провокаційним та безпосереднім, чи містить неправдиву інформацію, створення негативних стереотипів і стигматизації або інші засоби спонукання до актів насильства, залякування, ворожнечі чи дискримінації.
Наміри (контекст конкретних висловлювань)	Важливо зрозуміти, чи є ці висловлювання поодиноким випадком, чи вони повторюються систематично; чи можна вважати, що вони врівноважуються іншими заявами тієї самої або іншої особи (особливо в ході дебатів).
Рівень публічності	Важливо розуміти, на скільки доступним для широкої аудиторії були висловлювання, які містять мову ворожнечі; якими каналами вони поширювалися – через традиційні ЗМІ, соцмережі, інше. Яке було охоплення у цих висловлювань? І чи мала можливість аудиторія діяти відповідно до цих провокаційних закликів.
Можливість реалізації заклику, включаючи його незворотність	Важливо визначити потенційний ризик спричиненої шкоди. Потрібно встановити, чи існувала реальна ймовірність того, що висловлювання могло спровокувати реальні дії проти особи чи групи осіб.

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Теми і плани лекцій та лабораторних занять.....	6
Тема 1. «Медіа національних спільнот (меншин)» як політематична навчальна дисципліна.....	6
Тема 2. Права і свободи національних спільнот (меншин) в контексті міжнародного та українського законодавства.....	7
Тема 3. Специфіка етнокультурних процесів в українському інформаційному просторі: основні історичні етапи.....	9
Тема 4. Міжнародний досвід діяльності медіа та культурно-просвітницьких товариств етнічних спільнот (меншин): ЄС, США, Канада, Австралія.....	11
Тема 5. Типологічні особливості сучасних медіа національних спільнот (меншин) в Україні.....	12
Тема 6. Кримськотатарські медіа як основа забезпечення інформаційних потреб та інтересів автохтонного етносу України.....	14
Тема 7. Специфіка образів кримських татар в українському та російському інформаційних просторах.....	15
Тема 8. Румунськомовні ЗМК в Україні: історія, типологія, особливості сучасного функціонування.....	17
Тема 9. Україна та українці в інформаційному просторі Румунії/ Румунія та румуни в інформаційному просторі України.....	18
Тема 10. Медіа закарпатських угорців у інфопросторі України	19
Тема 11. Закарпатські угорці у вітчизняному медіапросторі: міфи і реальність.....	21
Тема 12. Польськомовний сегмент в українському медіапросторі	22
Тема 13. Словацькомовні медіа в Україні: проблеми становлення та сучасного функціонування.....	24
Тема 14. Медіа для ромів і про ромів в Україні: причини соціального аутсайдерства циганського етносу.....	26
Тема 15. Медіа для українських болгар, вірмен, греків, євреїв, німців та ін.....	27
Тема 16. Розвиток медіа національних спільнот України в контексті євроатлантичних прагнень (круглий стіл). Модульна контрольна робота	29
Оцінювання знань.....	31
Замість висновків.....	34
Короткий словник до курсу «Медіа національних спільнот (меншин)».....	37
Список використаних джерел.....	56
Рекомендовані джерела інформації.....	57
Додатки.....	62

Навчально-методичне видання

Укладачі:

Бідзіля Юрій Михайлович, доктор наук із соціальних комунікацій,
професор,
Толочко Наталія Валеріївна, кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики ДВНЗ «УжНУ»

Медіа національних спільнот (меншин)

Навчально-методичний посібник для проведення лабораторних занять
(для студентів кафедри журналістики)

Медіа національних спільнот (меншин): навчально-методичний посібник для проведення лабораторних занять (для студентів кафедри журналістики) / Укл. Бідзіля Ю. М., Толочко Н. В. Ужгород, 2023. 68 с.

Формат 60*84/16. Папір офіс. Гарнітура Cambria.
Друк офс. Ум. друк. арк. 3.
Тираж 50 шт.